Adımlar

İÇİNDEKİLER

3

YIL: 1 TEMMUZ 1943

Adımları Beğeniyorsanız

Abone olunuz, Abone bulunuz

A D I M L A R

Sahibi ve Neşriyat Müdürü : Dr. Behice Sadık Boran

Abone : Altı aylığı 150 krş. ; yıllığı 300 krş.

Adres : Adımlar, Posta Kutusu 61, Ankara

ADIMLAR

Aylık Fikir ve Kültür Dergisi

YIL: I TEMMUZ 1943 Sayı: 3

Garp Hayranlığı ve Kültür Otarşisi

Doçent Muzaffer Şerif BAŞOĞLU
Ankara Üniversitesi

Yine, bugünün dünyasının en göze çarpan, en umumî olayını hatırlamakla yola çıkalım: bugün dünya bir geçiş halinde (transition) bulunuyor. Biz de, bizim milletimiz Türk milleti de bunun dışında değiliz. Biz de bir millet olarak bu mahrekin içinde hareket halindeyiz. Şüphesiz bir halden başka bir hale geçiş durumunda olmak keyfiyeti yalnız bugüne has olan bir keyfiyet değil. Hareket, değişme halinde olmak hayatın belli başlı olayları arasındadır. Hareket, değişme, geçiş halleri bazan yavaş, tedricî gelişmeler halinde oluyor ,bazan süratli inkılâplar ve sıçrayıcı ihtilâller halinde oluyor. Bugünkü değişmenin, geçişin kökünde endüstri medeniyetinin gelişmesi var. Yeni Zamanlarda endüstrilerini ilk kuran milletler, tekniğin verdiği üstünlük sayesinde, süratle yayıldılar, teknik bakımından geri milletler üzerinde iktisadî yahut siyasî hâkimiyet kurdular. Kültür alanında da bunu görüyoruz. Tekniği geri milletler için, tekniği ileri milletler, bilhassa emperyalizmin ön safında bulunanlar, yalnız endüstri alanında değil, hayat tarzı, kültür ve diğer alanlarda da büyük hayranlık uyandıran putlar haline geldi.

Kendimize dönelim. Garbin üstün tekniği tesirini duyurdukça, bunun dünyanın her tarafına yayılan savleti, feodal bünyeli, geri teknikli Osmanlı İmparatorluğu üzerinde de tesirini duyurdukça, onu didikleyip parçaladıkça, bu savletin mekanizmasını tahlil edemiyen münevverlerimizde, mabutlara gösterilen, bir hayranlık duygusu uyandırdı. Meselâ, Garp dalgasının ihtişamını, yalnız süslü köpükleriyle görebilen Serveti Fünun neslinde bu hayranlıkla büyülenmiş bir hal görüyoruz. Bu büyülenme o dereceye varıyor ki İstanbul'un, İzmir'in, Adana'nın, Sivas'ın semt ve mahalle isimlerine karşı pek hassas olmıyan gençlerimiz Paris'e gittikleri zaman Montmartre'da, Mont Parnassa'da Pere Lachaise'de, Boulogne ağaçlıklarında, onları büyüleyen, hasretten hasrete düşüren romanların ve yazıların heyecan uyandıran aşinalarını buluyorlar. Burada, bu büyülenmiş halin bin bir misalini vermek ezalı ve sıkıntılı bir külfet olur.

Bugün de İstanbul'un, Ankara'nın, İzmir'in monden salonlarında bir çoğunun yarım yamalak bildikleri ecnebî dilini lüzumlu lüzumsuz konuşanlar, Leylâ'yı Lili diye koluna takıp bir küçük «oto gezisi» ne çıkanlar arasında, marazî derecede romantik ve sathî bir roman ve sinema tarzının tesiri altında tango iptilâsına tutulan, bopsitillikler yapan bazı gençler ara-

sında bu sathî garp hayranlığının hafif ve lüzumsuz belirtilerini görüyoruz. Garp hayranlığının doğurduğu bu sathî ve hafif meşrep belirtiler şüphesiz yanlıştır, hatalıdır. Bunun da kökünde daha esaslı içtimaî sebepler vardır.

Garp hayranlığı belirtileri gösterenlerin karşısına, Tanzimattan beri yer yer, zaman zaman Garp düşmanlığı göstermiş olmaları koyabiliriz. Bunlar ya cahil mürtecilerdir, yahut da ümmet ülküsü gütmüş olan dindarlardır. Memleketimizde, çok şükür, bunların belirtili bir tesiri kalmamıştır.

Memleketimizde son zamanlarda kültür alanındaki münakaşalarda bir de Garp hayranları münekkitleri peyda oldu. Bunlar Garp hayranlığını tenkit ederler, hayran değilmiş gibi görünürler. Levantenleri, bobstilleri alaya alırlar. Bu tenkitler ve alaylar, şüphesiz, doğrudur. Fakat bu tenkitlerle birlikte ileri sürdükleri fikirler, iyice tahlil edersek görürüz ki, çok daha tehlikelidir, hattâ mürtecidir, millî gelişmemizi baltalıyacak mahiyettedir. Bunlara göre biz, Garp canavarından, hattâ medeniyet canavarından, sakınmalı imişiz, kültür gelişmemiz için kendi içimize kapanmalı imişiz; Garp usta imiş, biz çömez imişiz, usta ile ilgimizi kesmeli imişiz. İlim beynelmilel değilmiş, biz yeni baştan millî ilim yapmalı imişiz. (Bunlar yalnız ilmin kendi gerçeklerimize tatbikini kâfi bulmuyorlar yeni baştan ilim yapmamız fikrini müdafaa ediyorlar). Bir kelime ile bunlar kültür otarşisi istiyorlar, kendimizi bir Çin seddi ile dünyaya kapayıp, durgun suların hareketsizliğine mahkûm etmek istiyorlar. Hiç bir millet bu otarşi çıkmazına kapanarak kendine ve dünyaya büyük çapta eser vermemiştir. Halbuki biz bir millet bütünü olarak ne istiyoruz? Kendi kendine avunan, yalnız kendi kendine haşrüneşr olan bir millet mi? Bizim istediğimiz bu değildir. Bizim istediğimiz şey dünyanın ileri kültürlü, ileri refah seviyeli milletleri arasında ileri kültürlü ve refahlı bir millet olarak yer almaktır. Tarih boyunca ve şimdi görüyoruz ki, dünya çapında kıymeti olan millî eserler ancak içinde bulundukları dar veya geniş dünya ile teması olan milletlerden çıkmıştır.

Dünya çapında kıymet kazanacak şiir, müzik, opera eserlerimiz temini, şüphesiz, yine kendi halis ve öz halk temlerimizden alacaktır. Millî kültür hazinemizi zenginleştirecek ve dünya çapında kıymet kazanacak romanımız, tiyatromuz özünü, şüphesiz kendi insan kitlelerimizin özünden alacaktır. Fakat bu kıvama gelmek için evvelâ kendimizi büyük dünya kıymetleriyle de zenginleştirmek zarureti var. Büyük Türk operası yoluna ancak, bugün yaptığımız gibi, Fidelio'dan varılır. Büyük Türk tiyatrosuna varacak yol Sophocles'den, Molière'den, Shakespeare'den, Bernard Shaw'dan geçer.

Kültür otarşisi fikrini müdafaa edenler bizi millî'ye değil, ancak kısırlığa, geriliğe götürebilirler. Bunlar millî kültürümüz için daima genişliyen ufuklara bakmaktan korkan miyop kişilerdir. Zaten, şiirde, türküde, hikâyede, masalda, hayatın her safhasında kalkınmamızın bağrından tabiî olarak gelişen zengin bir folklor hazinemiz vardır. Bunlar bizim öz malımızdır. Birkaç münevverin bunların bizim olduğu hakkında vaaz vermesine ihtiyacımız yoktur. Güç olan mesele bunları yalnız kendimiz için değil, bütün dünya için kıymet teşkil edecek kudrette yuğurmaktır. Bu ise kültür otarşisi çıkmazına sapmakla olmaz. Atalarımız ne güzel söylemiş: «at binenin, kılıç kuşananın». Bizim atımız da var, kılıcımız da... Kültür alanındaki yiğitin başarması lâzım gelen güç iş bu ata binebilmektir, onu yeni ufuklara sürebilmektir. Bu ise kültür otarşisi çıkmazına saplanmakla olmaz.

Kaldı ki kültür otarşisi avukatlığı bizim öz malımız değildir, yabancı bir fikirdir. Faşist rejimlerin güttükleri davadır. Kültür otarşisi fikri kültür alanında onla-

rı da güllük, gülüstanlık bir yola götürmüş değildir. Burada Nasrettin Hocamızın kar helvasını nasıl hatırlamıyalım? Hoca kardan helva yapmış ama kendi de beğenmemiş. Kültür otarşisi çıkmazı medenî âlemin kültür gidişi ile olan ilgimizi keser, bizi, olsa olsa kısır ve bunaltıcı bir vadiye götürür.

Onun için, kültür otarşisi davası güdenlerin Garp hayranlarına karşı savurdukları tenkit sözlerine bakmayın. Bunlar, eğreti bir şahsiyet maskesi altında, Garbın en geri, en kara tarafının şifa bulmaz hayranlarıdır. Hayranlığın bu cinsi ise hayranlıkların en kötüsüdür, en sinsisidir.

Yabancı malı bir dava olan kültür otarşisi fikri yalnız kültür alanında olan bir fikir de değildir. Bu fikrin kökleri içtimaî ve iktisadî otarşi davalarından kuvvet alır. Bu sahalarda otarşi fikrinin Avrupada ne korkunç verimler verdiğini her gün görmekteyiz. Biz ise millî hudutlarımız içinde dünya medeniyet âlemi ile sıkı temas halinde olarak medenî ve ileri milletler arasında yüksek kültürlü ve medenî bir millet olarak yer almak istiyoruz.

Nasrettin Hoca neşteriyle :

Demagoji

Bu karışık günlerde kullanılan mânası ile demagoji bulanık suda avlanmaktır; akı kara, karayı ak göstermek gayreti ile sureti haktan görünüp, söz hokkabazlığı, gösteriş canbazlığı yapmaktır. Nasrettin hocamızla ne kadar iftihar etsek azdır. Onda bulduğumuz hakikatleri kara kaplı koca ciltlerde zor buluruz. Nasrettin Hoca, iğrenç ve çapraşık belirtiler gösteren günlük mürailiklerin, sahtekârlıkların üstüne keskin neşterini vurmuştur. Zamanımızın psikopatolojisini göstermek için Hoca'nın emsalsiz vakalarından faydalanmak borcumuzdur.

Nasrettin Hoca ve bir yobaz köyün boş olan hocalığına talip olmuşlar... İki rakip arasında küçük bir post kavgası başlamış. Postu ele geçirmek için herbiri rakibinden daha üstün bir allâme olduğunu isbata koyulmuş. Bir aralık «inek» kelimesi yazmak matlûp imiş... Nasrettin Hoca kelimeyi bildiğimiz arap harfleri ile yazmış. Cahil yobaz da kocaman bir inek resmi yapmış ve köylüye «Ey ahali, Allah için söyleyin, bunlardan hangisi ineğe benziyor?» demiş.

Bu yobaz hoca gibi sureti haktan görünüp halkın, kendi kabahati yüzünden olmıyan, cehlinden istifadeye kalkışmak, demagoji yapmak onları aptal yerine koymak değil de nedir? Ne kadar ustaca, sinsice yapılmış olursa olsun halkımız buna kesin cevabını vermiştir: yalancının mumu yatsıya kadar yanar.

Adımların Humanizma Anketi

Son senelerde kültür ve fikir havamızda en çok münakaşa edilen mevzulardan biri humanizma'dır. Geçiş halinde (transition) bulunduğumuz, daha önce dayandığımız Arap ve Fars klâsiğinden ayrıldığımız için, bu hususta söz söyliyen herkesin, mevzuu ayrı durumlardan ele almasına rağmen, humanizma etrafındaki bu ilgiyi tabiî buluyoruz. Bundan dolayı artık humanizmanın ne demek olduğunu daha derli toplu bir surette araştırmanın zamanı geldiğine kaniiz. Bu düşünce ile yakında bir humanizma sayısı çıkaracağız. Bu sayıda humanizmayı muhtelif cepheleri ile ele alacağız. Bunu yapmadan evvel, memleketimizde bu sahada görüşleri olan aydınların fikirlerini dergimizin okuyucularına bildirmeyi faydalı bulduk. Kültür ve fikir adamlarımıza şu iki suali sorduk:

1. Humanizma nedir?

2. Bugünün fikir ve kültür gelişmesinde humanizmanın mânası ve rolü ne olabilir?

Bu ankete verilen cevapları olduğu gibi neşrediyoruz. Bunlar cevap vermek lûtfunda bulunanların fikirleridir. Onun için Adımlar, bunların fikrî mesuliyetini hiç bir suretle üzerine almıyor. Biz bu husustaki fikirlerimizi humanizma-sayımızda etraflı olarak yazacağız.

Bu sayıda Adımlar'ın humanizma anketine Prof. O. Lacombe'ın, Nurullah Ataç'ın ve Orhan Burian'ın verdikleri cevapları neşrediyoruz. Prof. Lacombe, Ankara Üniversitesi Felsefe Enstitüsü müdürüdür. Nurullah Ataç'ı okuyucularımız edebiyat tenkitleri yazıları ile tanırlar. Orhan Burian Ankara Üniversitesi İngiliz dil ve edebiyatı doçentidir; Yücel mecmuasında humanizma hakkındaki yazıları ile bu meseleye Yücel okuyucularının dikkatini çekmiştir.

Gelecek sayımızda Ankara Üniversitesi klasik filoloji profesörü Rhode'nin anketimize verdiği cevabı neşredeceğiz.

Prof. O. Lacombe
Ankara Üniversitesi

Birinci sual — Sizce humanizmanın tarifi nedir?

«Tarihi bir olay olarak — zira humanizma ilk önce budur — humanizmanın bir tarifi olamaz; onun bu bakımdan ancak hâdiseler arasındaki yeri gösterilebildikten başka bir de tasviri verilebilir.. «Humanist» ler, Garbî Avrupa'da «insanın vekarını yükseltmek» vazifesini üzerlerine alan on beşinci ve on altıncı asır düşünürleridir. Onlar bu işi, eski Yunan ve Romanın edebiyatlarında anıtları kalmış olan büyük insanî başarılarını incelemek yoluyla görmek isterlerdi.

Bir mukayeseli tarih ve sosyoloji anketi, Rönesansın humanizmasile ayni cinsden olup bir hususî hal olarak içine alan umumî bir olayı acaba meydana çıkarabilir mi? Bu, mümkündür. Fakat bu anket yapılmamıştır; her halde yapılmış olduğunu bilmiyoruz ve ona burada teşebbüs etmemiz de bahis mevzuu olamaz. Aşağıdaki satırlarda, humanizmanın felsefî bir tarifinin ana hatlarını çizeceğiz.

Birinci karakter: Adımın da kâfi derecede işaret etitği gibi, her türlü humanizma, insanlık haline bir gerçeklik ve mâna ağırlığı, kendine has bir değer tanımalıdır; bu değer öyle olmalıdır ki, orijinalliği, başka varlık ve hayat halleriyle değiştirilebilir olduğunu ve kozmik cevherin ancak üst tabakasında âmil, ortadan kalkması gerçek ve değer bakımından hiç bir kayıp teşkil etmiyen sathî bir şekil olduğunu kabul etmeği mümkün kılmasın. Böylece, insanın ve âlemin muayyen bir «humanist» telâkkisi, panteizmenin bazı nüansları ile kabili teliftir. Ruh göçü

(transmigration) fikri için de aynini söyliyebiliriz.

İkinci karakter: Bize öyle geliyor ki humanizma, yalnız insanlığın değil, insan ferdinin değerini de tanımalıdır. Rönesans devrinde, kuvvetli ferdiyetlerin «kuvvet» ve «kudret»leri ne neviden olursa olsun, bunların kendilerini iddia etmek ve gelişmek hakları tanılırdı. Bu hakkı, cemiyetin haklarına halel getirmeden her beşer ferdine teşmil etmeği, gerçek humanizmaya daha uygun görüyoruz. Tam olan bir insan telâkkisi, «cemaatçi ve şahsiyetçi» olmak gerek.

Üçüncü karakter: Beşeriyetin, hayvanlık ile makullüğün esaslı bir birleşmesi olarak tarif edileceği doğru ise, humanizmaya da bir «nationalisme» nüans'ı takılacaktır. Fakat şuna dikkat edelim ki burada «nationalisme» nin dar mânasını almak hiç de zarurî değildir, o dar mâna ki aklî olmıyanın her türlü şeklini insan olanın dışına atar, ve aklın üstünde, onun kaynağı olarak, kendinden daha akıllı ve akıldan fazla bir **akıl üstü** nizamı kabul etmez.

Bilindiği gibi ilk «humanist» ler, eskilerin taklidini, ülkülerini gerçekleştirmek için en emin ve en iyi vasıta telâkki ettiler. Böyle bir durum şu mevzuaları tazammun ediyordu:

1 — Her doğru ve gerçek terbiye, muayyen bir cemiyetin neşet ettiği ana kültürle, şuurlu surette ve açıkça mütemadilik bağları tesis etmelidir. 2 — Eski Yunan - Latin kültürü, hakikatte Garbî Avrupa kültürünün ana kültürüdür. Hattâ bu kültür, esas itibariyle «beşer nevinin terbiyecisi» telâkki edilebilir, zira o, medeniyet sahasında misli görülmemiş bir muvaffakıyettir. Onun için bu kültürü temadi ettirmeli; onun normlarından inhiraf etmek, beşerî olandan inhiraf demektir. 3 — Barbar istilâlarının bir mahsulü olan orta çağ; hakikî medeniyette, teessüfe şayan bir inkıta teşkil eder. Demek ki humanizmayı orta çağa karşı ihya etmek lâzımdır.

Bu son mevzuayı bir tarafa bırakalım, o, her neslin, kendinden bir önce gelene karşı koymasına sebep olan pek yayılmış bir görüş galatına dayanmaktadır. İkinci mevzu galattan büsbütün ârî olmamakla beraber daha fazla hakikat taşımaktadır.

Bunu ikinci suale cevap verirken, birincisi ile ayni zamanda ele alacağız.

İkinci sual: — Bugün humanizmanın entellektüel ve kültürel bakımdan ne gibi bir rolü ve tesiri olabilir?

Bu, humanizmanın, yukarıda zikredilen üç karakterile tarif edildiği şekilde, zamanımız için değeri olan bir ülkü olduğunu kabul edelim. O zaman, modern bir humanizmanın **metodu** meselesini incelememiz lâzım geliyor. Bu metod, şüphesiz bir çok cephe arzedecektir; ferdin, en yakın sosyal çerçevesi içinde yaşadığı beşerî tecrübeden, meselâ meslekten hareket edebilir. Netekim böylece bir amele humanizması ile bir köylü humanizması kurmağı düşünmüşlerdir. Açıkça görülür ki bu takdirde, metod, el işçisinin beşerî ufkunu yavaş yavaş genişletmekten, beşeriyeti tedricî olarak büyütmekten ibaret olacaktır. Fakat meselenin bu cephesinden bahsetmek hususunda salâhiyetimiz yoktur. Üstelik, bu meslek için humanizmanın büyük motifleri, bütün cemiyetin yani siyasî cemiyetin kendine bahşetmek istiyeceği meslek üstü humanizmanın motiflerinden esas itibarile başka olmıyacaklarından, her iki tarafın takip edeceği metodlar da ayni noktaya doğru yaklaşacaklardır.

Bazıları, düpedüz ilmî bir talim ve terbiyenin modern humanizma için kâfi bir temel olduğunu düşünüyor ve şöyle diyor: İlimler, nazarî cepheleri sayesinde, zihni, gerçeğin bilinmesi için silâhlandırırlar; tatbikî ilim olmak itibariyle de zihni teknik, estetik ve ahlâk bakımlarından techiz ederler.

Gerçi, tam insanın terbiyesinde bugün ilimler birinci plânda bir rol oynamalıdırlar. Fakat bu rolün kendi başına kâfi ol-

duğuna kani değiliz. Çünkü evvel emirde ilim, bütün insandan ziyade müşahhas zekâya hitap eder. Zaten ilmin objektif olmasının şartı budur. Sonra, popülerleştirilmiş ilim, ilim bile değildir. İmdi ilmin bütün genişliğine erişen, onun neticelerini düpedüz almakla kalmayıp, ilk olarak icat etmese de yeniden icat edenlerin nisbeti pek azdır. İlmî bilginin ancak taslağını yahut maddesini taşıyan bir zihin, demek ki, tam olmamış bir zihin olarak kalacak, bilgisi de sathî ve kitabî olacaktır.

O halde, bütün insanın ihtiyaçlarına hattâ kültürlü olanlar da dahil, insanların çoğunun imkânlarına daha iyi cevap veren tamamlayıcı bir terbiyeye baş vurmak uygun olacaktır. İşte, felsefe ile ilmin zıddı olarak «humanités» adı verilegelen metod, budur. Hareket noktası olarak aldığı büyük mevzuların temellendirilmesi ve tenkidi işini felsefe ile ilme bırakan bu metod, o mevzuları beşer nevinin vasıtasız olarak duyduğunu yakından, yahut bir medeniyetin üzerinde anlaştığı kanaatlerden almakla iktifa eder. Prensiplerine gelince, bunların doğru olup olmadıkları karşısında şüphesiz kayıtsız değildir; fakat çoğu zaman ihtimaliyetin sahasında kalır ve bu ihtimaliyeti, sahte bir kat'îlik taşıyan bir yakin haline sokup katılaştırmaz. Tatbikatında ise, ayni zamanda mantıkî vuzuh, dakiklik, uygunluk, ve ifadenin güzelliği gibi estetik bir kaygı ile, işlediği emin yahut muhtemel hakikatlerin beşerî mânasını aramak gibi ahlâkî bir araştırma ile temayüz eder. Bu, dilin — filolojinin menşedeki mânasına uygun olarak — dostu bir disiplindir; çünkü dil, en yüksek mânada beşerî bir şey olmak itibarile, ağır bir insanlık yükü taşımaktadır. Umumî fikirlere olan duyguyu, onların tam insanla olan münasebetlerine bağlıyan bir disiplindir. Bir tek faaliyetle günlük aklı kuvvetlendiren estetik zevki incelten, ahlâkî muhakemeyi aydınlatan bir disiplindir.

Bizce zarurî olan, fakat, tekrar edelim, kendi kendisine kifayet etmiyen ve kelimenin kötü manâsında «belâğat» ın, yani kelimenin düşünceye, natıka perdazlığın derin estetik ve şiir duygusuna, ahlâkçı gevezeliğin insanî gerçekle hakikî ahlâkî amele baskın çıkmasının tehdidi altında bulunan bir disiplindir.

«Humanités» lerin taraftarları arasında birbiriyle savaş halinde iki cephe görülüyor; bu da, «eskilerle yenilerin kavgasının» gençleşmiş bir şeklidir.

Bazıları, modern büyük dil ve edebiyatların tetkikinin, modern «humanités» ler için kâfi ve uygun bir silâh, klâsik filolojinin ancak mütehassısların meşgul olacağı bir lüks olduğunu, çağdaşlarımızın onu feda etmekle bir şey kaybetmiyeceklerini, çünkü — Eflatun'la Cicero'danberi gerçekleşen terakkilerden sarfınazar — eski çağ kültürünün esaslı olan tarafının modern garp kültürüne geçtiğini söylüyorlar.

Ötekiler, böyle bir feda edişin kayıtsız olamıyacağını iddia ediyorlar. Bunlarca, bir kültür tekâmülünün sonunda durup, olgunlaşmış meyvalarını toplamakla, tekâmülün tâ başından beri gidilen yolu zihnen (tabii kestirme olarak) yürümek ayni şey değildir. İkinci metod daha mükemmel bir temessülü temin eder. Şüphesiz, fikirlerin tarihi bunun bir dereceye kadar yerini tutabilir, fakat o da orijinal metinler ve ana dil ile uzun bir ünsiyetin yerini büsbütün tutamaz.

Demek ki görünüşe göre, hakikî humanist metod, modern filolojilerle klâsik filolojinin tetkikini terkip etmelidir. Bu ülkünün amelî cinsten rastlıyacağı güçlükleri ve hakikatte ya seçmek yahut da tevazünü zor bir tavizle iktifa etmek lâzım geleceğini inkâr etmiyorum. Fakat bu nokta, ileri sürülen karşılıklı delillerin taşıdıkları değerlere dokunamaz.

Şimdiye kadar, modern garplının noktai nazarından konuştuk. Başka ana kültürlerden çıkmış medeniyetlere uyacak humanist metodun tayini mevzuu bahs olunca, tabi mesele başkalaştığı gibi daha da güçleşir. İnsan aklının kendi şuu-

runa varmasında Yunanla Roma pek mühim bir rol oynamışlardır. (Birincisi, felsefî ve ilmî akılda, ikincisi ise hukukî akılda); öyle ki, bunların düşüncesiyle temas edince hiç faydalanmadığını ileri sürecek kimse olamaz. Fakat klâsik denen kültürü başka ana kültürler yerine tamamen ikameyi iddia etmek açık ve haksız mübalâğa olur. Bu nokta üzerinde tafsilâta girişemem; burada kendine en uygun sentezi tayin etmek neticede her milletin kendi işidir.

Son olarak şu nokta üzerine duralım: Hakikî bir humanizma, hususî kültürlere riayet etmek, onları canlandırmakla beraber, aralarında verimli bir müdahale temin etmeğe, bütün kültür değerleri, kaynakları ne olursa olsun, zenginlikleri ve gerçeklikleri nisbetinde ileri götürmeğe gayret etmelidir.

Nurullah Ataç
Lise Öğretmenlerinden

Humanizma...

Böyle duruverdiğime şaşmayın, bir gün sayın mebus profesör Suut Kemal Yetkin, irfanın ne olduğunu anlatmak istiyen bir yazısına, coşarak: «Kültür... Kültür...» diye başlamıştı; benim istediğim onun gibi coşmak, işi şiire dökmek değildir; zaten elimden gelmez. «Humanizma» dedikten sonra durdum, çünkü benim dilimden olmıyan, benim dilime uymıyan o kelimeyi yazmak dahi bana ağır geliyor. Sırasıdır, söyliyeyim: Avrupa dillerinden öğrendikleri kelimeleri öz mallarıymış, yüzyıllardır alıştıkları sözlermiş gibi kullananlardan nefret ederim; ne yaptıklarını bilmiyen, çoğu iyi öğrenmedikleri dillerle caka satmak istiyen zavallılardır. Öylesine zavallılara acınmaz, onlardan ancak nefret edilir. Hele pek çoğunun koyu milliyetçi geçindikleri de düşünülürse hem nefret edilir, hem de kellemiz düşünülerek korkulur... Ne yapalım ki o «humanizma» kelimesinin daha bir türkçesini bulamadık; şimdilik kullanalım, ama bir Türk için, hele kendisinin milliyetçi olduğunu ikide bir bağırmak zorunda olmıyan bir Türk için ne kadar «yabani» olduğunu da unutmıyalım.

Humanizma, benim anladığıma göre, insanı kendi çevresinin, kendi zamanının dışında düşünmeğe alıştıran yoldur.

Bir insan kendi çevresinin, kendi zamanının dışında düşünmeğe alışmakla kendi çevresinden, kendi zamanından kaçınmış mı olur? Bunu sormuyorum; hattâ insanın kendi çevresini, kendi zamanını iyice anlamak, iyice kavramak için onların dışında düşünmeğe alışması gerektiğine inananlardanım. Anlamak, kavramak, hele çevreyi, zamanı anlamak, kavramak ancak karşılaştırma ile, kıyaslama ile olur. Yalnız kendi çevresine ,kendi zamanına büzülmüş adam kendi çevresine, kendi zamanına ancak esir olur, onları anlamaz. «Hayran olur» da demedim, çünkü «hayranlık» akılla kabul etmek demektir, onlarınki ise işlerine geldiği için, bir çıkarları olduğu için, çevrelerine, zamanlarına benliklerini hürriyetlerini feda etmektir. Menfaatlerini feda etmek değil, benliklerini, yani kendilerinde seçen, beğenen, menfaatten üstün değerlere inanan, onlar için canını da vermeğe hazır olan, yahut olabilecek gücü feda etmek. Bugün topyekûn insanı sevmiyen kabul etmiyenler arasında menfaatlerini fedaya hazır kimseyi bilmiyorum; gerçi gidip sınırlarda ölenler var; ancak onlar da mallarını, soylarını, soplarını, oymaklarını, boylarını, yani en sonunda gene kendilerini korumak, kurtarmak için gidiyorlar. Bu ancak benbenlikten yani nahvetten gelir, gerçek fedakârlık sayılmaz, tam tersine, menfaat için uğraş-

manın tâ kendisidir.

Tarih anlayışı olmıyan adam kendisini geçmişsiz, geleceksiz bir «ada» da yaşar sandığı için kendisinde bulunan imkânları da gerçekleştiremez. Tarih anlayışını veren en iyi yol da humanisma'dır yani medeniyetin anaları olan ölmüş dilleri şiirleri, felsefeleri ile öğrenmektir. Niçin bugünkü diller değil de ölmüş diller? İzin verirseniz onu başka bir gün anlatırım.

Doçent Orhan Burian
Ankara Üniversitesi

Humanisma, onu doğuran insan gibi, bir uzviyettir. Her çağ ve her iklim bu uzviyetin gelişmesine tesir etmiştir. Bugün onu hâlâ bir «Yunan ve Lâtin dilleri âşıklığı» diye düşünmek yanlış anlamak olur.»

Fikir piyasasında bulunan herşeyi sorup anlamak, okur yazarların yersiz olmıyan bir meraklıdır. Böyle bir meraklı bugünkü fikir piyasasına bakanların gözünden şu manzara kaçmıyacaktır sanırım: bir tarafta, bu gün ve bu yerin kayıtlarına karşı koyup yalnız hakikate inanmak azminde olanlar. Öbür tarafta, insanı zaman ve mekândan ayırmanın hem imkânsız hem isabetsiz olduğunu düşünüp hayatımızı ona göre ayarlıyalım diyenler. Birinci tarafta, ilim adamlarından insanlık adamlarına kadar oldukça alacalı bir küme; ikinci tarafta, milliyetçilerden ırkçılara doğru uzanan daha az çeşitli bir küme var.

İlim adamlarının görüşü : hâdiseleri her yer ve her zamana göre tespit etmek; sonra, hiç bir suretle değişmiyecek hakikatleri bunlardan çıkarmaktır. Eğer ruh âleminin seyri de madde âlemindeki gibi olsaydı — yani ruh hadiseleri de her yerde ve her zaman eş çıksaydı — fikir için en salim yol ilmin tuttuğu yol olurdu. İşte, insanlık adamları bir bakıma böyle bir benzerliğe inanıyorlar. Onlar için, nasıl maddenin değişmez bir takım vasıfları varsa insanın da değişmez istekleri vardır. Bu değişmez isteklerdense insanlık kanunlarına, insanlık hakikatlerine varılır. Hakikat savaşına girişirken de şunu unutmamalıdır ki: nasıl ilim için hayyiz mekân fikri, illet fikri maddenin kanunlarını bulmak işine koyulurken temel olarak alınan fikirlerse; öylece, insanlık için de müsavat fikri temeldir ve bütün dünya insanlarının selâmetini sağlıyan hakikatler bu temelden başlıyarak kurulacaktır.

Milliyetçiler için iş: bir kaç yüz (yahut bin) sene önceden bugüne kadar uzanan bir zaman bölümünü, ve yer yüzünde belli bir kara parçasını temel alıp — daha geniş imkânların çıkacağı güne kadar — yalnız bu zaman ve mekânla ilişiği olanların selâmetine bakmaktır. Düşünülecek tek şey, cins cins toplulukların mahşeri ortasında kendi topluluğumuzu sağ ve ayakta tutmaktır. Ya ötekiler? Onlar da, tıpkı bizim gibi, kendi başlarının çaresine bakmak zorundadır. Irkçılar bu görüşü güçleri yettiği kadar teksif ediyorlar; insanlık tarihinde müsavatın hiç bir zaman gerçekleşememiş olduğunu hatırlıyarak, «yalnız sağ kalmıya bakacak değiliz, diyorlar, üstün bir topluluk olageldiğimiz gibi üstün olagideceğimize de inanıyor ve bunun için mücadeleyi göze almak icabettiğini kabul ediyoruz.»

Aklın yahut hayatın, binbir mücadeleden sonra, vardığı bu neticelerin hepsinde doğruluklar var — ama eğrilikler de olabilir. Her insan, ilmin tarafsızlığına

minnet ve hayranlık duyar; insaniyetçiliğin tek bir kişiye bile kıymak istemiyen hudutsuz sevgisinden ürperir; milliyetçiliğin, parçalanıp dağılmış bir dünya ortasında, kendini derleyip toplamak gayretini alkışlar; zamanın yokedici kuvvetlerine karşı beka diye şahlanan ırkçılığa saygı besler. Bununla beraber, farketmemek de elde değildir ki: ilmin tarafsızlığı, maddeye olduğu gibi insana da bizi hissiz baktırabilir; insaniyetçiliğin eşlik gayreti, bizi kalbimizle kanımızın sesine sağırlaştırabilir; milliyetçiliğin kendini düşünmek kaygısı ile bir gün her şeyde menfaatini arar kişiler haline gelebiliriz; ırkçılığın üstünlük fikri ise bizi, kendinden başkaları için hayat hakkı tanımıyanların zulmüne vardırabilir.

Peki öyleyse, neye bağlanacağız? İfratlardan kurtulup ortalama bir yol nasıl bulacağız? Herhalde ilmin tarafsız araştırıcılığı, insan olmak haysiyetiyle, vazgeçmiyeceğimiz bir vasıf olmalı. Zaten insan aklının daima sormak, sebepler bulmak ihtiyacı, araştırmanın tabiatimize kök salmış olduğunu her an bize tekrarlıyor; maddî ve riyazî bir bütün olarak âlemi, ruhî ve içtimaî bir varlık olarak insan hakkında aklımız her an binbir yeni sorguya takılıp cevaplarını vermiye uğraşıyor.

Öbür taraftan, tabiatımızda olmıyan bir şeyi, yani tarafsızlığı da gücümüz yettiği kadar benimsemiye çalışmalı. Çünkü, nasıl ilim görünüşe aldanınca doğru neticelere varamazsa — meselâ, güneş, dünya etrafında dönüyor derse — öylece, akıl da peşin - hükümlerin gölgesinde işleyince yanılır — meselâ, canlı şeylerin resmini yapmak günahtır der.

Ancak, akıl tarafsızlığını adaletini nereye kadar götürsün? Mesele bunda. Sevinçlerini, dertlerini, kazançlarını, kayıplarını paylaşmakta aileden millete kadar yükselen insanlar, henüz, kendilerine daha geniş bir harman yeri seçememiş bulunuyorlar; hattâ Dante'nin altı yüz sene önce düşündüğü Avrupa birliği bile gerçekleşmiş değil. Çünkü tarafsızlığı — ister fert, ister millet olarak — bütün birliklerin aynı zamanda ve aynı samimiyetle tam bir surette benimsemeleri sağlanamıyor.

Bu demektir ki, yaşamak istiyorsak hayatımızı yalnız değişmez hakikatlere değil, değişen vakıalara göre de düzenlememiz lâzım. Yeter ki, hakikatin nerede durup vakıaların nerede başladığını bilelim; aklımızın irşadına kulaklarımız hep tıkalı olmasın: hayatımızda bugünkü zaruretlerle kabul ettiğimiz esasların yerine, imkân bulunca, muhakememizin «hiç bir peşin hükme kanmadan buldum, doğrudur!» dediği esasları geçirmiye azmetmiş olalım.

Anlamalıyız ki bu dünyaya, aklının işleyişine inanıp belbağlayan bir insan oğlu; ona da, tarafsızlık disiplinini meşkedecek hakikate eriş yolu gerek. Humanisma bu yolculuğun hikâyesidir.

Büyük Bir Amerikan Romancısı: Steinbeck

Nermin Menemencioğlu

İki üç senden beri John Steinbeck'in romanları İstanbul ve Ankara kitapçılarında tek tük bulunmaktadır. Son zamanlarda **The Moon is Down** (Ay Batarken) romanı bizde epeyi satılıyor. Her yerde çok rağbet gören ve bir Holivut sinema şirketi tarafından 300.000 dolara satın alınan bu eser maalesef Steinbeck'in en kötü eseridir. Bu eserin bu kadar muvaffakıyet kazamanının sebebi, evvelâ Steinbeck'in büyük şöhreti, sonra harbe dair romanlara karşı halkın büyük alâkasıdır: çünkü bu roman, isim zikretmeden, bir Norveç kasabasının, Almanlar tarafından işgaline dair bir hikâyedir. Fakat bu isimsiz kasabaya muharrir ancak ruhsuz, cansız kuklalar yerleştirebilmiş. Kendi Kaliforniyasından, içten bildiği ve sevdiği insan tiplerinden uzaklaşınca, sağlam bir yapı kuramamış, bir Avrupa belediye reisinin zihniyetini, bir Nazi zabitinin haleti ruhiyesini hiç bir temele dayanmıyarak tasavvur etmiş. Belki de Holivudu biraz fazla düşünmüş. Her halde Steinbeck'in ayarını ölçerken en insaflı hareket bu esere hiç ehemmiyet vermemektir. Norveçlileri ve Nazileri ne gözle görürse görsün, Amerikalılar hakkında zamanımızın üç dört büyük romanını vermiştir. Bunlardan **Gazep Üzümleri** ismini taşıyan birine «yirminci asrın en mükemmel Amerikan roman» deniliyor. Seinbeck'i tanımak istiyenler asıl bu eserleri okumalıdırlar.

John Steinbeck 1900 senesinde Kaliforniyada doğmuştur. Babası Kaliforniyanın küçük bir memuru, annesi bir ilk mektep hocası idi. Üniversiteye gitiği zaman yalnız kendisini alâkadar eden mevzulara çalıştı. Üst kısmına pek ehemmiyet vermedi. Esasen kararını vermişti: roman yazacaktı. Bir aralık Amerikanın ta öbür ucundaki Newyork şehrine gitti, orada geçinmek için gazetecilik, duvarcılık, badanacılık yaptı, gündelikçi amele oldu. İleride kitaplarının şahısları olacak insanların hayatına karıştı. Sonra tekrar batıya avdet etti. Bir taraftan da durmadan hikâyeler yazıyor - fakat ilk zaman kendini tutturamıyordu. 1929 da neşredilen birinci kitabı hemen hemen hiç satılmadı. Bir iki sene sonra neşrettiği iki kitap ta okunmuyordu. Ankara'da Steinbeck'in bu zor günlerini hatırlıyan bir Amerikalı gazeteci ve muharrir var, bazan anlatır: Steinbeck ve karısı küçücük bir evde otururlarmış, çok defa yemekleri yalnız kuru ekmekle bir kadeh şaraptan ibaretmiş. Karısı ona devam etmesi için cesaret verir - kendi için de hikâye anlatmak, bildiklerini söylemek, âdeta bir ihtiyaç. O seneler Amerika'nın büyük buhran seneleri idi. 1934 de Steinbeck'in doğduğu Salinas şehrinde marul işçilerinin büyük bir grevi oldu. Bu grevden ilham alarak 1936 da Steinbeck **In Dubious Battle** (Sonu Belirsiz Savaş) adlı bir roman neşretti. Bir sene evvel neşrettiği kısa hikâyeler nihayet alâka uyandırmağa başlamıştı. Bu roman çok okundu — çok beğenildi. 1929 da yalnız kendi derdile meşgul olan halk Roosevelt'in cumhur reisliğine intihabından sonra bir çok reformlarla, yeniliklerle alâkadar olmağa başlamıştı. 1935-39 seneleri belki Amerikanın şimdiye kadar yaşadığı en ileri senelerdir. Bu seneler zarfında Amerikalılar kendilerini büyük millî cereyanların üyeleri olarak gördüler, ve bu hal sanatlarına ve bilhassa edebiyatlarına aksetti. Sonu Belirsiz Savaş hem bir Kaliforniya romanı, hem de millî bir romandı, çünkü anlattığı olaylar o sıralarda bir çok Amerikalıların yaşadığı olaylardı. Hem muharrir, hem okuyucular aynı zamanda inkişaf ettiler. 1929 da okunulmayan Steinbeck 1936 da şöhret sahibi oldu.

Biraz sonra **Fareler ve İnsanlar** (Of Mice and Men) adlı yeni bir hikâye yazdı.

Yeni roman piyese çevrildi, ve uzun zaman NewYork'ta ve başka şehirlerde oynandı. Artık Steinbeck'in ismi Amerika'nın her tarafında işitilmişti. Kaliforniya'da, Los Gatos isminde bir küçük kasabaya çekilmiş, orada yalnız yazı yazmakla meşgûl oluyordu. 1939 senesinde neşrettiği **Gazep Üzümleri** (Grapes of Wrath) edebiyat dünyasında bir bomba gibi patladı. Amerika'da herkes tarafından okunan bu eser derhal filime çevrildi, ve filim de senenin en büyük sinema mükâfatını kazandı. (İki sene evvel bu filim İstanbul'un ikinci derece bir sinemasında gösterildi, fakat dekorlar pek sade, şahıslar pek fakir insanlar olduğundan görmeğe gidenler az oldu. Vakıa baş rolde bizde genç kızların pek beğendiği Henry Fonda vardı (1). Olayların mühim kısmı Kaliforniya'da geçtiği için, Kaliforniya Çiftçiler Birliği ve ona benzer başka kuvvetli patron grupları Steinbeck'e çok öfkelendiler. Tıpkı Almanya'da olduğu gibi kitabını toplatıp yaktılar. Romanı sinemaya çeviren şirket Steinbeck'in hikâyesinin hakikata uygun olup olmadığını kontrol etmek için Koliforniya'nın büyük çiftliklerine kendi müfettişlerini gönderdi. Bunlar dönüşte hakikatın Steinbeck'in anlattığından çok daha korkunç olduğunu söylediler. Bu sırada Amerikan hükûmetinin bir memuru Kaliforniya'nın ziraî durumu hakkında **Tarlalarda Fabrika** ismi ile gayet ciddi bir eser neşretti. Bu eser **Gazep Üzümlerinden** evvel yazılmıştı, ve romancının tasavvur ettiği hikâyenin olaylara ne kadar uygun olduğunu istatistiklerle ispat ediyordu.

Kaliforniya - bu sihirli kelime gözümüzün önünde türlü türlü renkli tablolar canlandırır. Çamlı dağlarını, hurma ağaçlı sahillerini, kaktüslü çöllerini sinemada çok gördük. Dört nal giderken isimlerinin ilk harfini tabanca ile ağaçlara yazan cowboyları biliriz. Elân İspanyol ismi taşıyan şehirlerin inkişafı, altın akını, koca yolsuz kıt'ayı karıları ve çocukları ile öküz arabaları içinde geçen muhacirler, ilk trenlerin inşası - bunların hepsi Kaliforniya'nın tarihinde heyecanlı birer fasıl teşkil eder. Fakat Steinbeck'in anlattığı şeyler bunların hiç biri değil. O, şehir kadar büyük meyva ve sebze rançlarındaki (çok büyük çiftlikler) amele hayatını anlatır ve onun Kaliforniyası sinemadaki veya başka romanlardaki Kaliforniya'dan büsbütün başkadır. Ancak **Tarlalarda Fabrika** gibi son yapılan araştırmalarda aynı hakikatla karşılaşıyoruz.

Kaliforniya yolu açıldıktan sonra münbit vâdilere ilk yerleşenler hırsızlıkla, haydutlukla yüz binlerce dönüm toprak sahibi oldular. Kimi çok daha eskiden yerleşen İspanyol ve Meksikalı derebeylerini, kimi yeni kurulmuş Kaliforniya hükûmetini dolandırdı. Bir dolara bin dönüm alan, hattâ bir dolar verip de yirmi, otuz bin dönümün sahibi çıkanlar oldu. 1860 ile 70 arasında beş altı yüz kişi en güzel toprakları paylaştılar. Bu yerlerin bir çoğu daha sapan görmemişti. Bedavaya sürülmesi için sahip şahıs ve şirketler binlerce insanın şuraya buraya küçük çiftlikler kurmalarına müsaade ettiler. Tam mahsulleri yetiştiği zaman, «Bu topraklar bizimdir» diye çiftcileri dava edip hepsini sokağa attıktan sonra, kendileri hazır sürülmüş, ekilmiş arazilere yerleştiler. Bugün bile Kaliforniya, toprak dağıtımı bakımından, Avrupanın en geri memleketlerine, Lehistan ile Macaristana, benzer. Hattâ çiftlikler daha muazzam olduğu ve memleketin kuruluşu daha geç geliştiği için temerküz daha müthiştir. Öyle toprak sahipleri vardır ki, rançları dahilinde trenle dolaşırlar. Fakat bu rançları işletmek tarzında Avrupalı derebeylerden ders almıyarak en son fennî ve sınaî yardımlarla kendi metotlarını icat etmişlerdir. Rançlara kilometreler boyunca ayni mahsul ekilir: elma, şeftali, üzüm, marul, kuşkonmaz, domates v.s. ve bazı yerlerde pamuk. Mahsulleri toplamak zamanı gelince Ameri-

---

(1) Bu filim "Lekeli Adam„ adıyla 1942 sonbaharında Ankara'da da gösterildi.

ka'nın her tarafından amele çağırılır (hattâ eskiden amele Çin'den, Japonya'dan ve Filipin adalarından da getirilirdi.) 1000 ameleye ihtiyaç varsa, 2000 kişi için ilân dağıtılır. En az 10.000 kişi bu ilânları okuyup yollara dökülür. Çiftçilerin emri altında aç ve sefil bir amele ordusu toplanmış olur. Ne kadar az para verirse versinler, 10.000 kişi arasında hemen hemen bedavaya çalışmağa razı olan 1.000 kişi bulunur. Ve milyonlarca dolarlık şeftaliler, elmalar, teker teker toplanıp hiç çürütülmeden sepetlere yerleştirildikten sonra (bir sepette bir çürük meyva çıkarsa hepsi atılır, parası verilmez) seyyar ameleler gelecek ilk bahara kadar paydos edilir.

(Bu vaziyetin bir küçük minyatürünü bizim de münbit cenup topraklarımızda görmek mümkündür. Konya ovasından ve başka kurak yerlerden Adana ve civarına binlerce seyyar amele gider, orada gayet ucuza çalışırlar, onlara köy fırınlarında hususi ekmek pişer. Adana ziraî usullerini bilen okuyucular Kaliforniya'daki çok daha büyük mikyasta ve daha «standardize» bir tarzda mevcut olan amele muhaceretlerini kolaylıkla tasavvur edebilirler.)

Steinbeck'in **Gazep Üzümlerini** yazdığı sıralarda Amerika'nın orta kısımları, bilhassa Oklahoma, Teksas ve Arkansas vilâyetleri, çok kuraklık gördüler. Toz fırtınaları buğday ve mısır tarlalarını mahvetti. Aç kalan çiftçiler her şeylerini satıp aileleri ile beraber eski püskü otomobillere yüklenip yer yüzünde bir cennet olarak meşhur olan Kaliforniya'nın yolunu tuttular. Amerika'nın asfalt yolları dört sıra üzerine arka arkaya dizilmiş arabalarla doldu. Bir kısmı Kaliforniya'ya gidenler, bir kısmı da oraya gitmiş, büsbütün aç kalmış, şimdi de dönüş yolunda iş arıyorlardı. **Gazep Üzümleri** böyle bir ailenin hikâyesidir. Aileyi evvelâ Oklahoma'da, derli toplu bir çiftçi ailesi olarak görüyoruz. Çiftlik onların değil, komşu çiftliklerle beraber bir şirketindir. En büyük oğul Tom bir kavga esnasında adam öldürdüğünden dört sene hapiste yatmıştır. Fakat fena bir adam değil, sadece haysiyetine dokunulmasına tahammül edemiyen, çabuk öfkelenen bir delikanlı. Toz fırtınaları Joad ailesinin bulunduğu havaliyi de kapladığı zaman şirket buralarda mısır ve buğday ektirmekten vazgeçer, pamuk ekmeğe karar verir. Evleri yıktırır, çiftçileri sokağa atar. Joad'lar çoluk çocuk (tam on iki kişi) eski bir kamyon satın alırlar, kurtarabildikleri eşyayı ona yükliyerek Kaliforniya yolculuğuna çıkarlar. Evvelâ başlarına gelen felâketi iyi kavrıyamazlar: onlar dilenci değil, o zamana kadar namusluca hayatını kazanan insanlardır. Ve en mühim şey: bir grup, bir aile teşkil ediyorlar. Ma (ana) Joad'un daima dediği gibi, birbirlerinden ayrılmadıkça, hep beraber düşünüp beraber hareket ettikçe, onları kimse yenemez. Bu ana tipi belki modern edebiyatta yaratılan en kuvvetli ve en sevimli tiptir. Uzun yolculuk esnasında ana hepsinin derdine çare bulur, durdukları yerlerde acele kurulan çadıra bir aile ocağı havası vermiye çalışır, kocasına, çocuklarına, ne yapıp yapıp sıcak yemek pişirir ve büyük anne yolda hastalanıp öldüğü vakit belediye memurları kamyonu durdurmasın diye ölünün yanında yatan anne, Kaliforniya'ya varılıncaya kadar kimseye bir şey söylemez. Fakat bu büyük kadının bütün sarfettiği gayretlere rağmen felâket aileyi bir sel gibi götürür. Çünkü kendilerini öyle bir vaziyette buluyorlar ki, şahısların iyiliği veya kötülüğü bir şeyi değiştirmeiyor. Yüz binlerce kişinin başına gelen bu felâket koca Amerinın içtimaî yüzünü değiştirmektedir. Babadan oğula çiftçi olan Joad'lar, yollarda yavaş yavaş hüviyetlerini kaybediyorlar. Nihayet Kaliforniya'ya vardıkları zaman dağın tepesinden cennet gibi gözüken yeşil vâdiler, içlerine inilince cehenneme dönüyor. Topladıkları bir ton şeftaliye bir dolar verenler onlara köle gibi muamele ediyor. Grev yapmasınlar diye etrafları polislerle, tabancalı sivillerle sarılıyor. Ellerindeki para da artık tükenmiş.

Yol kenarlarında seyyar amele hayatı yaşıyorlar. Ancak Amerika hükûmetinin seyyar ameleler için kurduğu kampların birine bir müddet için sığınabildikleri zaman insan olduklarını tekrar hatırlıyorlar, çünkü bu devlet müessesesinde onlara insan muamelesi yapılıyor. Fakat işsizlik yüzünden buradan uzaklaşmağa mecbur oluyorlar. Yolda büyük baba ve büyük anne ölmüştü. Kızın genç kocası bu sefalete dayanamıyarak kaçıyor, kız yollarda bir çocuk doğuruyor, fakat çocuk dünyaya ölü olarak geliyor. Tom bir arakdaşını haince öldüren bir polisi vuruyor, ailesinden ayrılıp saklanmağa mecbur oluyor. İkinci oğul bir genç kıza âşık olup onunla evlenmek için ailesini terkediyor. Aile gitgide küçülüyor, küçülüyor. Şimdi de son bahar yağmurları başlayınca, bir sel kamyonla içindekilerini alıp götürüyor. Aile çır çıplak kalmıştır. Onlar artık amele de değil, yol serserisi. Fakat bütün bunlara rağmen beraber kalanlarda öyle bir hayat sevgisi, bir insan haysiyeti var ki, onları hiç bir şey kıramıyor. Ve yağmurdan bir ambara sığınan aileden ayırldığımız zaman düşünüyoruz ki bu insanlar iyi ve rahat bir hayat yaşamağı ferah ferah hakketmişlerdir, ve başlarına gelen felâketten kat'iyen mesul değildirler.

Bizim rahat Ankara oturma odalarımızdan on beş bin kilometre uzakta cereyan eden bu millî faciayı muharrir ne mükemmel canlandırmış! Halbuki hiç bir zaman ahlâk dersi vermeden, iktisat istatistiklerinden bahsetmeden, sadece hikâyesini anlatıyor, bir takım insanları yaşatıyor. İşte geçen harpten beri Hemingway gibi, Dos Passos gibi büyük Amerikan romancılarının takip ettiği usul: muharririn sesi işitilmiyecek, sadece şahıslar ve olaylar konuşacak. Proust'ların, James Joyce'ların tam aksine, şahısların kafalarında dolaşan düşüncelerden hiç iz yok. Hikâye şuurlu bir «reporter» tarafından naklediliyor, hareket hep düşüncelerin haricinde cereyan ediyor. Fakat böyle olduğu halde (veya belki böyle olduğu için) insanların tâ içine kadar girebiliyoruz, hareketlerinin sebeplerini anlıyor, onların hayatını biz de yaşıyoruz.

Kaliforniya'da Steinbeck'ten bir nesil evvel yetişen büyük bir muharrir var, bizde oldukça çok okunur ve sevilir: Jack London. Büsbütün başka bir tarzda muvaffak olan John Steinbeck, Jack London gibi okunmağa ve sevilmeğe lâyıktır. Ümit ederiz ki yakında eserleri Türkçeye tercüme edilir.

"Yirminci asrın en mükemmel Amerikan romanı„ ünvanını kazanan ve derhal bir çok garp dillerine çevrilen "Gazep Üzümleri„ (Grapes of Wrath) romanından, arazisini kaybeden çiftçilerin iş aramak için çıktıkları Kaliforniya yolculuğunu anlatan bir parçayı okuyucularımıza veriyoruz. Bize öyle geliyor ki, bu parça bugünkü romanın geliştiği istikameti belirten güzel örneklerden biridir.

«Gazep Üzümleri» nden

XII.

John Steinbeck

66 ıncı şose - memleketin en mühim göç yoludur. 66 nın sonsuz asfaltı, harita üzerinde Misisipi'den Bakersfield'e dalgalanır - kızıl topraklarla kül rengi topraklardan geçerek, dağların etrafına yılan gibi sarılarak, büyük Kanyonların öte tarafındaki kızgın ve korkunç çöle iner, ve tekrar dağları aştıktan sonra Kaliforniyanın zengin vâdilerine varır.

66, firar eden bir milletin yoludur. Tozdan ve kurumuş topraktan, traktörlerin gürlemesi ile yıkılan çiftliklerden, çölün şimale doğru ilerleyişinden, Teksasın bıçak gibi rüzgârlarından, toprağın servetini alıp götüren sellerden uzaklaşmak için kaçan bir millet. Yan şoselerden, asfaltsız köy yollarından 66 ya dökülüyorlar. 66 ana yoldur, firar yolu.

Clarksville, Ozark, Van Buren ve Fort Smith'e kadar 64' ü takip edin. Şimdi Arkansas bitti. Oklahoma City'ye doğru giden yollar çok: Tulsadan aşağı 66, Mac Alester'den yukarı 270, Wichita Falis'dan cenuba 81, Enid'den şimale yine 81... Oklahoma City'den batıya doğru 66 gider. El Reno, Clinton, Elk City, Teksola. Oklahoma bitti. Teksas'ın şimalinden geçmek için, yine 66. Yeni Meksika dağlarını aştıktan sonra Albuquerque var. Bir de Rio Grande'yi geçip Gallup'a vardın mı, Yeni Meksika da biter.

Şimdi de Arizonanın yüksek dağlarını aşmak lâzım. Dağlardan sonra yüksek yaylalar. Sonra kayalıklar. Burada su para ile satılır. Kolorado nehrini geçince, Arizona da biter. Nehrin öbür tarafında Kaliforniya var! Ve nehrin sahillerinde güzel bir şehir: Needles. Needles'in ötesi çöldür. 66 çölden de geçer. Çöl bitince güzel dağlar başlar. 66 onlara da tırmanır. Birdenbire bir geçit. Aşağı bakınca, güzel bir vâdi, bağlar, meyva bahçeleri, ve küçük evler, ve uzakta birşehir. Allahım, bitti, bitti artık bu yolculuk.

İnsanlar (bazan tek bir araba, bazan bir küçük kervan) 66 ya akın ederler. Bütün gün yolda yavaşça yuvarlanıp giderler, akşam olunca bir su başında dururlar. Eski, delinmiş radyotörlerden gündüzün buhar sütunları yükselir, gevşemiş irtibat millerinden gümbür gümbür gürültüler çıkar. Ve kamyonları, fazla yüklü otomobilleri kullanan adamlar bu gürültüyü endişe ile dinlerler. Şehirden şehire kaç kilometredir? Şehir araları korku ile doludur. Ya bir şey kırılırsa - ee ne yapalım, bir şey kırılırsa biz burada kamp kurarız. Jim şehire yürür, oradan bir yedek parça satın alır, tekrar buraya yürür - yemeğimiz ne kadar?

Motörü dinle. Tekerlekleri dinle. Kulaklarınla ve direksiyondaki ellerinle dinle. Vitese deyen avcunla dinle. Yere basan ayağınla dinle. Eski arabanın hortultusuna bütün duyularınla ehemmiyet ver. Çıkardığı seslerin bir parça değişmesi belki yollarda bir hafta kalmak demektir.

O takırdı - supaplardan geliyor. Mühim değil. Mesihin tekrar gelişine kadar devam etse de bir şey çıkmaz. Fakat araba ilerlerken işitilen gürültü - hattâ işitilmiyor - yalnız hissediyor. O fena. Belki yağ yerine gitmiyor. Belki bilyelerin biri gevşemiş. Allah saklasın! Bilye ise, ne yaparız! Paramız tükenmek üzere.

Bu kahrolası sıcak ta ne çekilmez şey? Ne diye ilerlemiyoruz? Dur bir bakalım. Hay Allah belâsını versin, pervane kayışı kopmuş! Al, şu ip parçası ile bağla. Ben uçları ekliyeyim. Şimdi yavaş git ha - bir şehre varıncaya kadar. O ip parçası pek dayanmaz.

Ah şu araba parça parça olmadan Kaliforniyaya, o güzelim portakal memleketine bir varsak! Ah bir varsak!.

Ya lâstikler - dış lâstikler berbat bir halde. Bir taşa çarpmazsak daha yüz, yüz elli kilometre gidebiliriz. Durup tamir mi edelim, devam mı edelim? Yamalarımız var. Yamarsak belki beş yüz kilometre gider. Haydi devam edelim.

Bir lâstik almak lâzım. Ama eski lâstikleri de pek pahalıya satıyorlar. İnsana bir bakıyorlar - yolda duramayacağını kestiriyorlar. Derhal fiyat fırlıyor.

Alacaksan al. İş bu, eğlence değil... Lâstik satıyorum, hediye etmiyorum. Senin derdinden bana ne. Ben kendi derdimi düşünürüm.

Öteki şehire daha kaç kilometre var?

Dün buradan sizinki gibi kırk iki araba geçti. Yahu nereden geliyorsunuz? Nereye gidiyorsunuz?

Eh, Kaliforniya büyük memlekettir.

O kadar da büyük değil ya. Koca Amerika bile o kadar büyük değil. Hiç bir memlekette sizin gibiler ve benim gibiler için, zenginler ve fakirler için, hırsızlar ve namuslular için - herkes için yer yok. Hem açlar hem toklar için. Geldiğiniz yere dönsenize.

Burası hür bir memlekettir. İnsan istediği yere gider.

Sen öyle zannet! Kaliforniya hudut devriyesinden haberin var mı? Los Angelos polisleri, sizin gibileri durdururlar, geri çevirirler. Toprak satın alamazsanız sizi istemeyiz, derler. Şoför vesikan var mı? derler. Göster bakalım. Alıp yırtarlar. Vesikasız hududu geçemezsin, derler.

Burası hür bir memleket.

Ne kadar paran varsa, o kadar hürsün.

Kaliforniyada iyi gündelik verirler. Bu kâğıtta yazıyor.

Martaval! Ben geri dönenleri de gördüm. Sizi aldatıyorlar. Lâstiği alacak mısın, almıyacak mısın?

Ne yapalım, mecburuz. Vallahi çok da pahalı! Paramız bitmek üzere.

Ben hayırsever cemiyeti değilim. Ver parayı çal düdüğü.

Haydi, pek iyi. Gelin şunu bir muayene edelim. İç lâstik ne âlemde? Vay anasına, iç lâstik sağlam dedi.n Neresi sağlam?

Nesi var? Sahi be! Nasıl oldu da görmedim?

Kerata, görmedin olur mu? tabiî gördün. Patlak lâstiği bize dört dolara satacaktın. Seni şöyle bir pataklamak isterdim.

Dur canım, ne var kızacak. Fiyatı indireyim. Haydi üç buçuk dolar olsun.

Hava alırsın! Öteki şehirde iyisini buluruz.

Acaba bundan sonraki şehire varabilecek miyiz?

Varmaya bakalım. Yollarda geberirim de bu herife on kuruş vermem.

Tüccardan ne beklersin? Dediği gibi, eğlence değil bu. Ticaret bu... Yalan söylemeden olmaz ki. Git o lâstiği çal, sana hırsız derler. Herif bizim dört dolarımızı çalmağa kalkıştı. Ona da ticaret derler.

Arkada Danny su istiyor.

Bekliyecek. Suyumuz yok.

Dinle - arka tekerlekte bir takırdı var.

İşitmiyorum.

Şimdi işittim!. Ama duramayız. Islık gibi bir ses! Kamp kuracak iyi bir yer bulalım, dururuz. Yemek bitiyor, para bitiyor, benzin de bitince ne yapacağız?

Arkada Danny su istiyor. Yumurcak susamış.

Şu arka tekerleğin fısıltısını dinle.

Gitti! Sizlere ömür. İç lâstik, filan, hepsi patladı. Tamir edeceğiz. İç lâstiği sakla, papuçlarımız delindiği zaman yamarız.

Yolda sürü ile tamir edilen arabalar, kapotlar havada, lâstikler sökülmüş. 66 nın boyunca yaralı hayvanlar gibi topallaya topallaya giden arabalar...

Danny bir bardak su istiyor.

66 nın boyunca insanlar kaçmaktadır. Güneşte asfalt ayna gibi parlayor, ve sanki yolun ötesinde su birikintileri var. Sıcaktan öyle görünüyor.

Danny bir bardak su istiyor.

Zavallı çocukcağız, bekleyecek. Hararetten susamış. İlk geleceğimiz benzin istasyonundan su alırız.

Yolda iki yüz elli bin kişi - elli bin eski, yaralı, buğulu, otomobil, yol kenarında bırakılmış harabeler. Onlara ne oldu? İçlerindeki insanalara ne oldu? Yürüdüler mi? Neredeler? Cesaretleri nereden geliyor? İnançları nereden geliyor?

Bir hikâye anlatayım, inanmıyacaksınız, fakat hakikattır. Hem tuhaf, hem güzel bir hikâye. On iki kişilik bir aile vardı, çiftliklerinden kovuldular. Otomobilleri yoktu. Döküntülerden bir yedek araba yaptılar, neleri var neleri yoksa içine yerleştirdiler. Çeke çeke 66 nın kenarına getirdiler, orada durup beklediler. Biraz sonra oradan geçen bir otomobil yedek arabayı arkasına bağladı. Aileden beş kişi, bu otomobile bindi, geri kalan yedisi yedek arabaya. Ve bir de köpek. İki molada Kaliforniyaya vardılar. Götüren adam yolda yemek de verdi. Ve bu hakikî bir hikâyedir. Bu kadar cesaret, bu kadar başkalarına inanç nasıl olur? Böyle şeyleri insan nasıl öğrenir?

Gerideki dehşetten kaçan insanların başlarına çok şeyler gelir. Kimisi acı ve çirkin, kimisi o kadar güzel ki insanın inancı daima yenilenir, yükselir.

"Toprak Kokusu"ndan

Realist romancımız Reşat Enis «Toprak Kokusu» adında Adana'mızın çiftçi muhitini canlı bir surette aksettiren bir roman hazırlamıştır. Umumî bir alâka uyandıracağından emin bulunduğumuz bu romandan bir parçayı okuyucularımıza veriyoruz. «Toprak Kokusu» ve bu neviden diğer romanlar sevinçle karşılanacak eserlerdir. Böyle eserlerin yazılması, artık romancılığımızın Avrupanın dekadan romanlarının taklidinden, gözü yaşlı, iç çekişli mevzuları tatlımsak bir eda ile işletmekten kurtulduğunu, memleket mevzularını, millî mevzuları realist bir görüşle ve kulaktan işitme tevatire dayanarak değil, fakat bizzat müşahede ederek, ilk elden tanıyarak işlemeğe doğru yöneldiğinin müjdecisidir. Bu realist, halkçı yol, büyük romana giden yoldur; dünya edebiyatının gelişen kollarının da takip ettiği yoldur. Romancılık sahasında memleketimizin öz sanat kıymetini yalnız memleket mikyasında değil, dünya çapında belirtecek olan eserlerin bu realist yoldan ilerlenerek doğacağına inanıyoruz.

Reşat Enis

Çarşamba sabahı, Elif öğle vaktini zincirle çekiyordu. Elcilerile bir haftalığına pazarlık eden ve avanslarla bağlantısı olmadığı için Amele pazarında kendilerine yeni bir elci ve yeni bir ağa arıyacak ırgatların arasına baba - kız onlar da katılacaklar, şehre ineceklerdi. Boyalı Sakalla Elif, ne yazık ki, felâketlerine sebep olan Zühtü paşa oğlunun tarlasında kazma bitimine kadar ot vurmağa mahkûmdular. Kıştan aldıkları avanslarla elciye sımsıkı bağlanmışlardı; ayrılamazlardı.

Bu hafta, çarşamba gecesini hanlardan birinde geçirecekler, ertesi günü amele pazarına uğrayıp haftalıklarını elciden alacaklar ve hapishanede Yalçın'ı ziyaret edeceklerdi.

Çiftçibaşı Ese ağanın emrile elci, tam öğle üzeri bitmesi lâzımgelen haftayı bir saat uzattı. Bu bir saat, bir gün kadar uzun geldi ırgatlara.... Paydos yaklaştıkça, bir buçuk günlük rahata ve kızgın bir balmumu halinde tepelerine yapışan güneşten kurtulup gölgede diledikleri gibi serinlemeğe kavuşmanın hazzı içinde yeni bir kuvvet gelen kollara birdenbire bitiklik, kesiklik çöktü. Haklarından çalınan bu bir saatin mânevî ezası, beş buçuk gün kazma vurmanın maddî ıstırabından daha ağır geldi onlara...

Bir saat geciken paydosta; ırgat başılara uyup ağaya dua; gelecek haftaya niyet ederken ağızları hayır dileyor, gönülleri zehir ve beddua kusuyordu.

— Öğlene hürmet
— Amin
— Kolumuza kuvvet
— Amin
— Büyüklerimize nusret
— Amin
— Ağamıza devlet
— Amin
— Tarlaya bereket
— Amin
— Peygambere salvet
— Allahümme salli alâ seyyidina...

***

Amele pazarı... Bu bir garip kılık ve kıyafet meşheridir. Hemen hepsinin poturu ve ceketi, Hazreti Ali'nin hırkasından daha çok yama taşır. İçeri kaçmış gözleri umumiyetle trahomludur; çapaklıdır, fersizdir. Sarıkara, tıraşlı suratları, tedavi görmemiş sıtmalarının izini taşır. Sıska ve çelimsizdirler. Yeni taburcu edilmiş hastalar gibidirler.

Taş köprünün başı, Kale kapısı, perşembenin daha çok erken saatlerinden ikindiye kadar, bir mahşerdir. Öyle bir kıyamet günü ki, ırgadın günahı, sevabı burada taayyün eder; iyi ırgat çabuk ve yük-

sek haftalıkla iş bulur. Az haftalık alanlar dışarıdan gelen işçilerdir ki, ağalarda ve çiftçi başlarda bunların «kısa çalıştıkları», acemi oldukları kanaatı vardır. Az para verilir bunlara..

Cenupta ziraat amelesi leylekler gibidir. Mayıs ayında Adana'ya âdeta bir «Âmedeni laklak» başlar. Yakın şehirlerinden, kasabalarından, köylerinden kalkıp; pamuk tarlasında ot dövmeğe, ya ekin biçmeğe gelen amele kümelerine hemen her sokak başında raslanır. Bunlar da, leylekler gibi, mevsim farklarından istifade ederler: Çukurovada hasat, her yerden öncedir. Memleketinde kendi tarlasının ekinini toplıyabilmek için, ihtiyaç duyduğu parayı Adana'da el toprağında bir ırgat gibi çalışarak biriktirir...

Amele Komisyonunun tesbit ettiği haftalıkları bağıra bağıra haykıran tellâlların sıtma görmemiş sesi; bir Sûru İsrafil gibi; bina gölgeliklerinde çömelen, çömeldiği yerde uyuklayan, Morg salonunda beton döşemeye yan yana dizilmiş, otopsi sırası bekliyen ölüler gibi kaldırımlara uzanmış kalmış ırgatları bir anda diriltir; ayağa kaldırır.

Amele pazarı, âdeta bir cephe gerisi karargâhıdır. Beş buçuk günün kayıpları, kulaktan kulağa, ağızdan ağıza burada fısıldanır.

Şu, rengi unutulmuş fötrü kulaklarına kadar geçmiş top sakallı ihtiyar, içlerine birer parlak boncuk oturtulmuş gibi duran sümüklü burnunun deliklerini aça aça konuşuyor:

— Ne zehir memleket! Ne zehir memleket!.. Yüzelli kişilik kalfeden (kafile demek istiyor) altmışı haftayı tamamlamadan geri döndü şehire... Sıcak, maf ediyor insanı... Burada bir hastalandım mı, çek memlekete gayrik... Aklın başına gelmez... Bakanın olmaz, çekenin olmaz... Yüzelli kişiden tam üç kurban verdik bu hafta... Soğuk su dökmek, gölgeye kaçırmak, ateşi dışarıya versin diye vücuduna ispirto çalmak para etmiyor, güneş vurması, yıldırım vurması gibi bir şey... Sıtmadan çektiğimiz de başka... Paran varsa doktora gidip iğne vurdurursun. Kendini fazla geçirmişsen, ağaya yüz suyu döküp bir ilmühaber yaptırır, hastahaneye yatarsın. Kurtulman doktorun merhametine kalmış bir şey...

Pofurduyor; tasasını delice ve şuursuzca bir neş'eye boğmak istiyor:

— İşte geldim, işte gidiyorum, Şen olasın Halep şehri...

Yeşil gözlü, tıraşı uzamış şehirli bir batöz işçisi derdini döküyor:

— Kılçıklı arpa yemekten avurtlarımız yara oldu. Kılçıklı arpaya bir kurban da biz verdik. Meymenetli Receb'in barsağına saplanan bir kılçık, hemencecik olduğu yerde yara açtı; teker meker götürdü biçareyi...

Amele pazarı, dert kuyusudur. Herkesin, derdini döktüğü yerdir burası... Şu, siyah bıyıkları hafta başı onuruna dikine kıvrılmış delikanlı; kurtlu yarma pilavından, kokulu şırlık yağından şikâyetçidir.

Bir başkası irahmet yağınca içine doldurulduklari çiftlik ahırının bitinden, piresinden elâman demektedir: Bitlerin, pirelerin açtığı yara, onlara göre, pek çabuk firengiye çevirir.

Gerisini ırmağa vermiş köhne bir binanın gölgeliğinde, kadınlı erkekli, çoluklu çocuklu otuz kişilik bir gurup var: Hepsi de düşünceli, hepsinin de gözleri ağlamaklıdır. Civar vilâyetlerden birinden, bir Elci'nin lâfına kanıp peşine takılmışlar, Adana'ya pambuk tarlalarında kazma vurmağa gelmişlerdi. Bir aydır çalışıyorlardı: Tam dört hafta, güneşin alnında, içerleri götürmeyen fıtlamış ekşi ayranı tarlaya döküp kara somuna eyvallah ederek, batak bir derenin kan gibi sıcak suyuyla hararetlerini dindirmeğe uğraşarak didinmişlerdi. İçlerinden beşi, sıcak çarpmasından, yürekleri çatlayıp ölmüştü. Paralarını yememişler, peşine düşüp geldikleri Elci'ye emanet etmişlerdi. Bu elci dellek oğlu delleğin bir idi. Otuz ırgadın, ömürlerinin belki bir yılını tüketen dört haftalık öldürücü çalışma karşılığı paracıkları ile birlikte,

ortadan yok oluvermiş, koyup bir tarafa savuşmuştu.

Otuz insan, değneği elinden alınmış köre dönmüştü. Amele komisyonunun toplandığı basık tavanlı odaya kim sokulacak, elçiyi kim şikâyet edecek ve hak arıyacaktı? Şimdi hangi ağanın toprağında çalışacaklardı?

Artık, ırgadını bir yere koyamayan peşpenle elçilerin işçisi gibi, onlar da komisyon seyrine gidecekler, tayin olunan haftalığa itiraz edemiyeceklerdi. Buna mecburdular. Avare kalmaktansa... Aç susuz kalmaktansa... Koyunlarında para yok ki memleketlerine dönebilsinler. El, on lira haftalığına giderken, onlar yediye gidecekler. Belki de, dellek ağalardan biri onlara bir de oyun edecek: Amele pazarında yediye pazarlık edip kamyonları ile teee uzak çiftliğine götürecek... Orada «ırgat bu hafta düştü; altı liarya çalışırsanız çalışın; işinize gelmezse koyun gidin!» diyecek.

Ağalar kendilerine lüzumlu ırgadı tutmuş, tarlasına götürmüştür. Teee saatlerce mesafeden çoluk çocuk şehire ters geri nasıl dönebilirler? Çalışacaklar elbet...

Irgat - ağa anlaşmazlıklarına bakmak vazifesi de amele komisyonunundur. Öyle bir komisyon ki, reisi - o aynı zamanda çiftçi birliği idare heyetindendir - binlerce dönüm tarlası olan, yüzlerce ırgat çalıştıran bir asilzadedir. Komisyon âzası yine yüzlerce dönüm toprağa sahip ağalar, ağa oğullarıdır. İşten anlamıyan komiserle jandarma yüzbaşısı için, zengin komisyon reisinin ağzına bakmaktan başka yapılacak ne vardır? Haklı çıkarılan daima ağa tarafıdır.

Şikâyetçi ırgat, komisyonun toplandığı basık tavanlı izbeye, polislerin ve bekçilerin bir saniyelik gafletinden istifade edebilirse girer. Telli pullu istidasını ya verir, ya veremez. Bu istida ya okunmadan dosyaya konur, ya sepete atılır. Gözlerini yormak zahmetine katlanmıyan komisyon reisi, şikâyetçi ırgattan, derdini söylemesini ister. Irgat daima zavallı bir adamdır. Tepeden tırnağa haklı olsa bile, haksız çıkar komisyonun yanından...

Beş buçuk gün, Allahın güneşi ve sıcağı altında didinen ve bir buçuk günlük avarayı gözleyen ırgat için hafta tatili, hiç bir işe yaramıyan bir tatildir. Beş buçuk günlük hakkını alabilmek de, ona istihkak kesbetmek kadar yorucu, bıktırıcı, terleticidir. Ağa, başlayacak haftanın ırgadını bulmadan, çalıştırdığı ırgada metelik vermez. Zenginin gönlü oluncaya kadar, canı çıkar fukaranın... Çarşamba gününün yarısı, şehre inmek için yolda, perşembe gününün yarısı ise, işleyen istihkakın arkasından koşmak ve yeniden bir ağaya kapılanmakla geçer.

Aklı başında olanlar, haftalıklarını meşin keselerine yerleştirip «öte geçe selâmettir» diye, Taşköprünün karşı tarafında, ağaç altlarına serilirler «kamyon kesen» ağanın arabasını bekler ve çiftliğe kapağı atarlar.

Bekârlar, ya Papur'un oğlu Hasan'ın masası başında, daha çok kazanmak ve daha bol eğlenmek hırsı içinde, haftalıklarını son meteliğine kadar kumarbaza kaptırır, ya «Taşçıkan» a uğrarlar.

Papur'un oğlu Hasan, antika bir kumarcıdır. Üç iskambil kâğıdı ile, parasını henüz Elçi'den alan, saflığı ahmaklık derecesine varan ırgatlara oyun oynatır: Cebinden elli kuruş çıkarır, mendile kor «bul karayı, al parayı!» der. Irgat, kara kâğıdı bulursa parayı alır, bulamazsa Hasan'a elli kuruş verir.

Kara kâğıdı bulanlar, ırgatların arasına katılmış olan, Hasan'ın dümencileridir.

Taşçıkan'ın nazeninleri, süslenip püslenirler, yarı dekolte ve donsuz kuruldukları paytonun içinde; göreni çileden çıkarmak ve peşine düşürmek için en gizli taraflarını bile meydana koyan bir oturuşla amele pazarı civarında bir aşağı bir yukarı gezinirler.

Irgatlar'dan bazıları çarşıya uğrar. Binlerce amelenin şehire döküleceği perşembe günü, iğneden ipliğine kadar, bütün

fiyatlar bir misli artmıştır. Irgadın kan, ter bahası kazandığı haftalığı elinden koparmak için, esnaf o gün söz birliği eder.

Boyalı Sakal'la kızı, Kale kapısı camiinin merdivenlerinde, önlerindeki kalabalığı seyrediyorlar.

Öğle ezanı okunuyordu. Elci'ler, koltuk altlarına sopalarını ve şemsiyeleri sıkıştırmışlar, sağa sola dört dönüyorlardı. Sopa ile şemsiye elcinin alâmeti farikası idi. Ağa ve ırgat elciyi bu işaretle ayırabilirlerdi.

Elif, gittikçe sabırsızlanıyordu. Yalçın'ını göremiyeceği korkusu ile kendi kendini yiyordu.

Boyalı Sakal'ın kulağı dibinde, bir yaşlı ırgat, vır vır ötüyordu:

— Kocaman ağa, bir lâf ettin mi, gülügülüveriyor. Bu ne azamet be yahut!... Irgat olduysak insanlıktan da mı çıktık? «Tarlana tapuna güvenme, baba - dedim içimden - inersin deli gönül inersin, attan eşeğe binersin. Eşeği kor yaya gidersin!»

Hele az ileri gidiver de hakkını aramağa kalkış... Alimallah, ağzın zehir zembelek kesilir. Zati kâhya ona ön vermez ya!.. Gidinin kahbe kâhyası... «İnsanın eti yenmez, derisi giyilmez, tatlı dilinden başka nesi var?» derler. Bu kâhyada o da yoktur.

Herif, tülekleşmiştir. Yani senin anlıyacağın kaşarlanmış, eskimiş, kurnazlaşmıştır. Sahtekârlığın daniskasını yapar. Ağasına attığı kazığı bir Allah, bir kendi bilir. Az amele kullanır kâtibi para ile kandırıp, ağaya çok ırgat çalıştırdığını söyler, fazlasını kesesine atar. Ağanın gözünü boyama yollarını da pek iyi bilir. Kazma işçisine daha çok tarlanın dış taraflarını temizletir. Ağa otomobilinden, arabasından inip te Allahın güneşinde tarlanın ortasına gidip muayene mi edecek?

Hikâye:

Küfeci Çocuk

Bekir Sıtkı Kunt

Her zaman pazara karısı giderdi. Fakat o gün karısı biraz rahatsızdı. Onun için pazara gitmek vazifesi ona düşmüştü. Gitmese olmıyacaktı. Evde yiyecek bir şey kalmamıştı. Hani, pazar da ucuzluk değildi ya!.. Küfeci ücreti falan!. Fakat yine de çarşıya göre epey ucuz oluyordu. Şu manavlar pek insafsız şeyler doğrusu... Üstlerinde kontrol da mı yok, nedir?..

Daireye geç kalmamak için acele acele giyindi. Vazifesine gitmeden önce, pazarın yolunu tuttu.

Serince, tatlı bir ilkbahar sabahıydı. Gökte neşeli, toraman bir güneş vardı. Caddedeki, genç, körpe, taze yapraklı akasyalar, yere elek büyüklüğünde gölgeler sermişlerdi. Bu, her gün daireye gittiği ve alışık olduğu yoldan ne kadar farklı, ve öyle olduğu için de, ne kadar güzel bir yoldu. İçi ferahlıydı. Fakat, her zaman olduğu gibi,yine ihtiyatsızlık etmiş, pardesüsünü almağı unutmuştu. Ya üşür, nezle olursa... Daha şimdiden genzinde hafif bir yanıklık duymağa başlamıştı. Eve dönüp pardesümü alsam mı? diye düşündü. Bir şey unutup ters yüzü eve dönmesini hiç sevmezdi. Hattâ evden uzaklaşmış olmasa, yalnız merdivenden inmiş bulunsa bile, merdivenleri tekrar çıkmak ona güç gelirdi. Adam sen de... Hava şimdi ısınır. O zaman da pardesü insana yük olur.

İş bankasının Yenişehir şubesinin yanındaki sokağa vardığı zaman, daha tâ orada, birer ikişer, derken üçer beşer küfeci çocuklarla karşılaşmağa başladı. Omuzlarından geçen birer iple sırtlarına bağlı olan küfeler boş olduğu için serbest ve kolay koşup dolaşıyorlar, yanına sokularak:

— Geleyim mi bayım? diye soruyorlardı.

İlkin bir kaçına başiyle, elleriyle ret cevabı verdi. Fakat pazara yaklaştıkça, artık bunlardan birini tutmak lâzım geldiğini düşündü. Ama, hangisine gel demeli!.. Bunların içinde hırlısı var, hırsızı var!.. Öyle birini çağırmalı ki, eşyasını taşımağa lâyık olsun!... Haydut gibi, gözü doymaz biri değil!.. Şöyle, zavallı, küçük bir küfeci... Bir ücret ödiyeceğine göre, bari bu, aynı zamanda bir iyilik, bir yardım, bir nevi himaye de teşkil etsin!.. Yani, bir taşla iki kuş... Düşündükçe her zaman içi yanardı, ah!.. bu sefil, bakımsız, kimsesiz çocuklar, «avare çocuklar, hele sizler, hele sizler.»

Böyle birini gözleriyle araştırdı. Uzakta, kimseye sokulmıyan, solgun benizli, partallar içinde, yalın ayak bir çocuk gördü, hemen onu çağırdı. Küfeci çocuk koşar adımlarla kendisini takip etti. Pazarın kapısından içeriye girdiler.

Pazar, her defasında olduğu gibi, yine kalabalıktı. Yeşil yeşil, çeşit çeşit sebzeleriyle, bir bostana, ve her türlü insan kalabalığıyla da bir düğün, bayram yerine benziyordu. Önce ne var, ne yok, piyasa nasıl diye bir dolaşma yaptı. Pirinççilerin, sabuncuların önünde durdu. Yeni senenin patateslerine baktı. Kiraz ve çilek satıcılarının önünden geçti, ve bir fikir edindikten sonra, alış verişe başladı. İki kilo pirinç, (pirinç te ne kadar pahalı!.) üç kilo patates, (bu da çok pahalı!..) bir kilo beyaz, bir kilo yeşil sabun, (bu fiatla sabun alıp fakir fukara bitin önüne nasıl geçer?.) taze sebzeler; ıspanak, (kışın ıspanaktan bıkmıştı, ama, ucuz görünce dayanamadı.), iç bakla, semiz otu, salatalık, maydanoz, deretotu, taze soğan falan aldı. Bir miktar meyva almak ta lâzımdı. Karısı çileği pek severdi. Mümkün olsa da, eskiden

olduğu gibi, bir kavanoz çilek reçeli yapabilseler... Elâlem nasıl yapıyor, doğrusu bunu bir türlü anlıyamıyor. İşte süslü bir kadın beş kilo birden çilek aldı. Bu kadar şey elbette yenmek için alınmaz. Her halde tatlısını, reçelini yapacaklar. Zaten çilek mutlaka şeker ister. Nasıl yapıyorlar parayı nasıl yetiştiriyorlar?. Hayret içinde!. Adam akıllı dolan küfenin üstüne, itina ile, bir kilo çilekle iki kilo kiraz yerleştirdi. Sonra, aklına geldi, karısı süpürge de tenbih etmişti. Bir de süpürge aldı, çocuğun eline verdi. Pazardan çıkarken zihninden hesap etti. En az yirmi beş lira harcamıştı. Ne çok para, yarabbi, ne çok para!.. Yine fakir fukarayı düşündü, kendi kendine şükretti.

Yolda küfecinin iki adım önünde yürüyor, sık sık dönüp arkasına bakıyordu. Ya, çocuk kaçıp, sırtındaki bütün o eşya ile kayboluverirse!.. Bunlara hiç emniyet olmaz!.. Fakat çocuğun bükülmüş beli ve kasılmış kollariyle kendisini adım adım takip ettiğini görerek, her defasında müsterih oluyordu. Bir aralık, yine sefil, kimsesiz, bakımsız çocukları düşündü, yine içi yandı. Birden aklına kendi çocukları geldi. Fakat hemen düşüncesini başka şeylere kaydırarak, yeğenine yazdığı mektubu postaya vermeği unuttuğunu hatırladı. Sonra biraz adımlarını kıstı. Küfeci çocuk yanına yaklaşınca göz ucu ile onu tetkika koyuldu. Rengi yeşilimtrak sarıydı. On iki yaşlarında kadar olmalıydı. Fakat belli ki, pek kavruk kalmıştı. Bacaklarında paramparça bir pantalon vardı. Yer yer yamalı, pis, mundar ceketi, göbeğine kadar yırtık olan kirden esmerleşmiş gömleğinin açık bıraktığı etini kapayamıyordu. Elleri, tırnakları kapkaraydı. Vücuduna göre iri olan ayakları, sanki kirden ve çamur artıklarından birer papuç giymiş gibiydi. İşte bu da, onlardan, o içinin yandığı zavallı, fakir, kimsesiz çocuklardandı. Derin bir acıma hissi yüreğini kapladı. Her halde bu çocuğun anası, babası, kimsesi olmıyacaktı. Öyle, öyle... Muhakkak!... Eve gidince, oğlunun bir eski kundurasını küfeciye vermeği düşündü. Fakat küçüğünkü kabil değil, ayağına uymazdı, artık büyüğünkünü vermeli!. Bu kararından pek memnun oldu ve çocuğa karşı içinde bir yakınlık duymağa başladı. Bu duygunun tesiri altında küfeciyle konuşmak, hayatına dair biraz malûmat almak istedi. Bir bahçe duvarına küfesini dayayıp dinlendikten sonra, arkasından yetişmek için acele eden çocuğa:

— Senin adın ne bakayım, diye sordu.

Çocuk süpürgeyi, sağ elinden sol eline alıp terli alnını ve şakaklarını yenile silerek, biraz şaşırmış bir tavırla:

— Hasan, diye cevap verdi.

— Hasan mı?. hımm.. Hasan.. Peki anan baban yok mu senin?

Çocuk başiyle, var diye işaret etti.

— Peki, neredeler öyle ise?.

— Buradalar...

— Sana bakmazlar mı hiç?.

— Babama, kardeşlerime ben bakarım.

Tuhaf şey!.. Hem anası babası olsun, hem de bütün aileye bu parmak kadar çocuk baksın. Merakını yenemedi, meseleyi biraz daha deşmek istedi:

— Niçin sen bakarsın?.

Çocuk kayıtsızca cevap verdi:

— Babam kazaya uğradı, iki bacağını kestiler.

— Ya.. vah.. vah... Peki senden başka evlâdı yok mu?.

Küfeci soluk soluğa nefes alıyor, güçlükle konuşabiliyordu. Fakat belli ki derdini dökmekten hoşlanıyordu:

— Var, dedi, biz üç kardeşiz, (ve mağrurane ilâve etti:) en büyükleri benim!..

— Annen de tabii öbür küçüklerle meşgul.

— Hayır, o kahveci Yusufa kaçtı.

Bay, birden irkildi, ne büyük aile faciası bu, diye düşündü. Fakat o kadar mühim de değil... Her zaman olağan şeyler bunlar!..

Kısa bir duraklamadan sonra:

— Niye, diye sordu, neden kahveciye kaçtı?.

Çocuk, sadece:

— Bilmem, dedi.

— Artık anneni sevmiyorsun değil mi?. Böyle anneler sevilmez. Sen de sevme ha!.. emi oğlum...

Küfeci hiç cevap vermedi.

Apartımana yaklaşmışlardı. Bir aralık küfecinin ayağı sürçer gibi oldu, ve ne aksi şey, en üstteki çilek, kese kâğıdile yere yuvarlandı. Öteye beriye beş on çilek dağıldı. Bu manzara bayı fena halde kızdırdı:

— Kör müsün be, diye bağırdı, yüz kuruşa aldığımız çileği sokakalara mı döküyorsun?. Ama, beceriksiz çocuğa çatmışız ha!.. Nereden de mendeburu başıma belâ ettim. İşte böyle, «Merhametten maraz hasıl olur!.»

Yere iğildi. Gülünç olmaktan çekinerek acele acele çilekleri topladı. Bunları evde hizmetçiye ayırmak üzere, öbürlerine karıştırmadı. Saatine baktı, daireye geç kalmıştı. Küfeciye:

— Çabuk yürü, diye emretti, seni bekliyecek vaktim yok!. Acele et!.

Çocuk itaat etti, adımlarını biraz daha sıklaştırdı.

Evde küfeyi çocuğa boşalttırdı, sebzeler bir tarafa, kuru şeyler bir tarafa, meyvalar bir tarafa ayrıldı. Sonra, cüzdanını çıkarıp, küfecinin uzattığı ufak, kirli ele bir on kuruş uzattı. Çocuğun kaşları çatıldı:

— On kuruş olur mu hiç, diye itiraz etti., ev çok uzak, yirmi beş kuruştan aşağı almam.

— Ne dedin, yirmi beş kuruş mu?. Ulan, hergeleye bak... Bacak kadar çocuk, yirmi beş kuruş istiyor. Büyük adam olsan neyse!.. Evin neresi uzak, pazar işte şuracıkta... Haydi bakayım, şu parayı al da defol!.

— Hayır, almam, hiç vermeyin, hakkımı yiyorsunuz.

— Bakın, şunun yediği halta!. Ulan, sen kim, ben kim?. Hangi hak bu?.

Çocuğun hâlâ on kuruşu alıp gitmediğini görünce, büsbütün hiddet etti, kolundan tutup kapıdan dışarıya attı, on kuruşun yere düştüğü işitildi, arkasından çat!.. diye kapı kapandı, ve kendi kendine:

— Orospu çocuğu olduğu nasıl da belli!..

Diye söylendi.

AYIN İÇİNDEN:

İmtihan mevsimi:

Bir ders yılını daha arkada bıraktık. İlk, orta ve yüksek okullarda okuyan binlerce talebe için tatil ayları başladı. Kimisi plâjlarda yüzecek, kimisi analarının, babalarının, akrabalarının yanına gidecek, dinlenecek. Kimisi de tarlada, dükkânında çalışacak. Şimdiki maarif sistemimizde modern terbiyenin en ileri zihniyetini en fazla temsil eden köy enstitülerimiz çalışmalarına devam edecek.

Gelecek ders yılı başında, bu imtihan mevsiminde imtihana girenlerin büyük çoğunluğu, muhtelif tipten okullarımıza dönecek, yeni bir ders yılı faaliyeti başlıyacak. Bu imtihan mevsiminde insanın hatırına birçok maarif ve terbiye düşünceleri geliyor. Burada bunlardan yalnız ikisini kısaca zikretmeyi yeter göreceğiz.

1. Maarif sistemimiz yöneldiği umumî istikametler içinde, muhtelif sahalarda durulmıya doğru meyl göstermektedir. Cumhuriyetin ilk yıllarında maarifimiz, okul kuruluşu, sınıf teşkilâtı, öğretmenlerin tayinleri, müfredat programları, imtihanların şekli, zamanı ilh.. bakımından, pek tabiî olarak, bir istikrarsızlık devresi geçirdi. Bu istikrarsızlık hem öğretmenler, hem talebe bakımından şüphesiz sıkıntılı ve enerji israfına sebep olan bir haldi. Bilhassa son senelerde, istikrara doğru gitgide büyüyen bir faaliyete şahit oluyoruz. Zaman zaman toplanan komisyonlar ve iki Maarif Şûrası buna doğru atılmış adımlar arasındadır. Burada bu büyük terbiye problemlerinden imtihanla ilgili yalnız iki noktaya işaret edeceğiz. Gazetelerde zaman zaman okulların ve hattâ üniversitelerin sınıf geçme randımanlarından bahsedilir. Bu sene sınıf geçme randımanı iyidir, veya fenadır diye gazeteci ağzı ile gelişi güzel verilmiş hükümlere tesadüf edilir. Sınıf geçme randımanını hakikaten köklü bir esasa bağlamak zamanı artık çoktan gelmiştir. Kanaatimizce bu iş, zaman zaman değişen kararlarla değil, ancak köklü bir esasa bağlamakla halledilir. O esası bir kaç kelime ile, ana çizgileriyle kaba taslak şöyle hülâsa edebiliriz:

Çocuklarımızın ve gençlerimizin yüzde 75 veya 80 ninin zekâca, kabiliyetçe vasatiden aşağı olduğunu kabul edemiyeceğimize, hattâ bunu aklımızdan bile geçiremiyeceğimize göre (çünkü bütün varlığımızın esası budur), çocuklarımızın; gençlerimizin hiç olmazsa yukardaki yüzde nisbetinin bedenen vasatiden zayıf ve tenbel olduğunu aklımızdan bile geçiremiyeceğimize göre, kuruluşu ve öğretmenleri orta derecede iyi olan bir sınıfta talebenin yüzde 15-20 sinden fazlasının sınıfta kalmasını gayri tabiî ve hemen düzeltilmesi lâzım gelen bir durum olarak karşılamak icap eder. Sınıfta kalanların nisbeti bunu aşarsa talebelerimiz çalışmıyorlar diye gazeteci ağzı ile feryatlar koparmak yeni nesle karşı işliyeceğimiz en büyük günahlardan biri olur. Bu hallerde (çocuklarımızın doğuş itibarile kabiliyetsiz ve tenbel olduklarını aklımızdan bile geçiremiyeceğimize, onlar müsait gelişme fırsatları buldukları her yerde kabiliyetlerini isbat ettiklerine göre) randıman düşüklüğünün kusurunu talebede değil, okulda, müfredatta, öğretmende aramak icap eder. Burada, memleketimizin belki en feragatli, en cefakeş bir zümresi olan ilk okul öğretmenlerine kabahat bulmak hatırımızdan bile geçmez. Çünkü onlar düşük olan bir refah seviyesinin baskısı altında ellerinden gelenin hattâ fazlasını yapıyorlar.

2. Halkçı bir rejimde terbiye sahasında en büyük ülkü her çocuğa, hususî kabiliyetlerinin ve çalışmasının onu müstahak kıldığı okuma ve bir meslekte yetişme imkânlarını vermektir. Onun için bir gencin kabiliyet gösterdiği bir sahada çalışmaması hem kendisi için, hem de memleket için büyük bir kayıptır. Bütün kalbimizle temenni ederiz ki tıbbiyemizin, mühendis mektebimizin, yahut üniversitemizin her hangi bir şubesinin talebe kadroları dolmuştur, profesörler bu kadar kalabalık sınıflara ders veremiyor gibi düşünceler, orta tahsilde sınıf geçme meselesine menfi bir surette tesir etmek zaruretini hiç bir zaman doğurmasın. Bazı ecnebi memleketlerde büyük buhran zamanlarında bu acıklı hal belirmiştir.

Sınıflarda talebenin çokluğu, bina ve eleman zaruretlerinden dolayı bazı okullarımızda çifte tedrisler yapmak zaruretinin husule gelmesi gibi âmiller şüphesiz sınıf geçme randımanına, ister istemez tesir edebilir. Bunda da talebenin kabahati yoktur. Hattâ bunun kabahati, makul düşünürsek belki hiç kimseye yüklenemez. Çünkü her sene, bilhassa ilk ve orta okullarımızda talebenin artışı, bütçemizin, binalarımızın ve normal sınıf adedinin takatini fazlasile aşıyor. Bu bizi bir taraftan son derece sevindirmelidir. Çünkü bu, Türk halkının çocuklarını yetiştirmek hususunda ne kadar büyük bir şevk gösterdiğinin en göze çarpan belirtilerinden biridir. Randıman üzerinde menfî tesirini gösteren şimdiki bina ve eleman sıkıntısının en büyük mesulü, şüphesiz, kara kuvvetlerin, kara istilâ sürülerinin dünyanın başına musallat ettiği bu harp felâketidir.

Temsil Bayramında " Jül Sezar "

Mayıs ayında başlıyan temsil bayramı Haziranın on sekizine kadar devam etti. Haziran içinde Shakespeare'den de bir piyes «**Jül Sezar**» oynandı. Bilindiği gibi bu Roma tarihine dayanan tragedia, Shakespeare'in tragedialar devrine girmek üzere olduğu yıllarda on altıncı yüz yılın sonunda yazılmıştır: Shakespeare bu piyeste kendine has olacak tragedia nevinin ilk temelini atar. Bu yüzden onda o büyük tragedialarin bütünlük ve salâbetini görmeyiz. Fakat yine de iyi bir rejisör elinde gayet tesirli bir dram olarak temsil edilebilir. Devlet Konservatuvarı Shakespeare tragediasını bilhassa dekor tertibatı ve temsilde sürat bakımından muvaffakıyetle temsil etmiştir denemez. Yunan tragedialarının oynanışındaki âhenk, bütünlük, hareket insicamı ve sürati «**Jül Sezar**» temsilinden de bekliyorduk. Umduğumuzu bulamayışımız, gayret ve itina göstermekten geri kalındığı içindi diyemeyiz. Çünkü aktörler, elbiseleri, hemen her sahnede bir hayli zahmete ve masrafa katlanılarak değişen dekor «**Jül Sezar**» ı Shakespeare'e lâyık bir güzellikle temsil için ne kadar uğraşıldığına birer delildi. Biz «**Jül Sezar**» ın, tesirli bir şekilde temsil edilemeyişindeki sebebin şu olduğuna kaniiz:

Bilindiği gibi Shakespeare, oyunlarını devrinin perdesiz ve sahneleri arasında dekor değiştirilsin diye fasılalaor icab ettirmeyn tek platformlu şanolarda oynamak için yazmıştı. Şanonun ön kısmı, dekor değişmeden, bir sokak, bir meydan, bir saray salonu, bir bahçe, v.s. olabilirdi. Oyunun metni o anda aktörlerin bulunduğu yerin hangi memleket ve memleketin neresi olduğunu ustalıkla anlatırdı. Şimdi Shakespeare bu şanoda, istediği dram tesirini, sahneler arasına fasıla koymamak ve böylece bir evvelki sahnenin tesiri kaybolmadan öbürünün hemen peşinden gelmesi suretiyle sağlıyabiliyordu. Shakespeare piyesleri, — en uzunu olan «**Hamlet**», «**Kıral Lir**» ve sahne sayısı pek çok olan **Antonius** ve **Cleopatra** da dahil olmak üzere — iki üç saat içinde oynanmak için yazılmıştır. Bu sürat, hep sahnenin tek ve dekorsuz oluşu ile mümkündü. En uzun «**Hamlet**» piyesi bile o devirde hiç kısaltılmadan oynandı. Seyircinin auditoriumda üç saatten fazla kalmağa her za

man tahammülü yoktur, yorulur, ve piyesin sonları halile tesirsiz kalır. Halkevindeki temsilde «Jül Sezar» ın başına böyle bir şey geldi, diyebiliriz. İngilterede ve Amerikada Shakespeare dramını ve temsil tarzını en iyi bilen münekkit ve rejisörler Shakespeare devri sahne tarzını kuvvetle öne sürmektedirler. Böylelikle seyirci Londranın en ileri gelen tiyatrolarında on dokuzuncu yüz yıl sahne ananesiyle taban tabana zıt, dekorsuz bir şanoda ışıklar yardımile tam ve gayet tesirli bir «Hamlet» temsili görebilmiştir. «Jül Sezar» ın Halkevinde bir Shakespeare dramı ihtişam ve vakarından mahrum bırakılarak oynanmasının en büyük sebebi, şanoda külfeti ve değişik dekorun işe karışması ve tek şano kullanılmayışıdır. «Jül Sezar» rejisörünün bizim talebemize Şekspir'i böyle masrafsız, külfetsiz, sahneler arasına dekor değişmesi için uzun fasılaların girmesini icap ettirmiyecek dekoru asgariye indirilmiş bir şanoda, oynatmasını temenni ederiz. Hem bu türlü sahne her bakımdan bizim işimize gelir.

Devlet Tiyatrosunda Modern Piyesler:

Tiyatro bayramımız münasebetiyle tertip edilen programa modernlerden hiç bir piyes katılmamış olduğunu gördük. Anlıyoruz ki programda klâsikler üzerinde daha fazla durmak meyli var. Klâsikler bize pek çok şeyler öğretebilir. Fakat bütün üniverselliğine rağmen klâsik mevzu, bizim devrimize uygun, bizim problemimizin tâ kendisidir, diyemeyiz. Devirler, kendi problem ve kendi sanat şekillerini doğuruyor. Gönül ister ki, gelecek temsil bayramlarında garbın bizimle çağdaş olan büyük dram müelliflerinden, meselâ Shaw' dan O'Neil'den, Synge ve Anderson'dar veya diğer modern, İtalyan, Alman, Rus ve İskandinav dram müelliflerinden eserler oynanısın da çağdaş Türk dram müelliflerine, modern hayatın hangi cephelerinden mevzu seçebilecekleri ve bu mevzuları ne yollarla dramatize edecekleri hususunda rehberlik edilmiş olsun. Bizce insan ancak kendi yaşadığı hayatta sanatın fonksiyonunu görerek onun mânasına ve zevkine varır. Tiyatro zevkini seyircide bugünün eserleri, kendi bildiği devri ve cemiyeti işleyen eserler, geliştirebilir. Ancak ondan sonradır ki dünün eserlerini — klâsikleri — de kendi devirlerine nispet ederek mânalandırabilir. Dün ancak bugünün zaviyesinden, bu yaşadığımız andan anlaşılabilir.

Ahmet Haşim Töreni:

Haşim'i toprağa gömeli on yıl olmuş. Bunu kendisinin ölüm günü dolayısiyle İstanbul'da yapılan bir törenden öğreniyoruz. Ahmet Haşim, sermayeleri cılız ve sermayedarları mahdut bir şiir müessesesi olan Senbolist şirketinin İstanbul acentiliğini üzerine almıştı. Şirket renk, ışık, gök, bulut, bir çok süslü kelimeleri, hayalleri iptidaî madde olarak alıyor, onları anlaşılmaz şekilde imal ediyor mamûl maddeleri okuyucularının burnuna ve gözlerine sokuyordu. Şirketin İstanbul mümessili Haşim de bu yabancı maddelerin arapça, farsça, türkçe muadillerini buluyor biraz da kendi mayasını katarak yoğuruyor, yerli malı olarak piyasaya sürüyordu. Haşim içi karanlık olan ve yalnız ağzı göğe, yıldızlara, çiçeklere bakan bir kuyu içinde yaşayor, baktığı her şeyi de çarpık bir (aksi mülevven) olarak görüyordu. Onun için karanfil yarin dudağından koparılmış bir katre alevdi. Kuğular ise ay ışığından süzülerek peydahlanmış mahlûklardı.

Memleket birbiri ardından Trablusgarp, Balkan, 1. Numaralı büyük savaşla İstiklâl savaşına girişiyor. Haşim bu devirleri yaşadığı halde bütün hadiselere sırtı dönüktür. O kan renkli Süvarilerini bakır renkli zirvelerin ardında (melûl ak-

şamlarda) bulutlarla cenge tutuşturuyordu. Kara borsalar çadırlarını kuruyor, harp zenginleri şıllıklarının sigaralarını banknotlarla yakıyor, insanlar mısır koçanlarını kemiriyor. Bir aralık iaşe müfettişi olarak sefaleti, açlığı yakından müşahede etmek imkânını bulan Haşim bunlara da kulaklarını tıkayarak kendi kargalarını, kesik bir baş gibi ufukta yuvarlanan güneşi didikleterek doyurmaktadır. Zamanındaki fırkalar memleketin başına çoraplar örerken bizim şairimiz de yarasalara gecenin karanlığını ördürmekle meşguldür.

İşte halktan ve halk dilinden uzaklaşan bir şairin vurdumduymaz hali. Haşim eski devirlerde doğmuş olaydı bülbül sesleri ile gül kokuları ile sarhoş alelâde bir divan şairi olacaktı.

Haşim hakikat dünyasına gecenin karanlık perdesini çekerek gölgeler dünyası ile haşrineşr oluyor. Her hakikattan uzaklaşan şairin kısırlığına uğrayarak şiirlerini ıkınarak oraya koyuyor. Mevzuu, malzemesi bol olan hakikat dünyasının velûdiyetine ulaşamayınca o zaman az öz can kurtaran simidine sarılıyor.

Cemiyetle hiç bir alışverişi olmayan, hayata hatta temsil ettiği zümreye bile küskün, yaşadığı muhite kör, uzak, bilinmeyen beldelere hayran, akşam demlerinde göllerde bir kamış olmanın hasretile tutuşan ferdiyetçi ölü şair için tören yapılmasını bir vakitler gene ayni şairin beline deha kılıcı takılarak Abdülhak Hâmid'in karşısına çıkarılması kadar garip bulduk.

Fransa'dan modelleri, kalıpları hattâ her nevi parçaları getirtilerek yalnız montaj işi sanatkâra (?) kalan yurdumuzdaki senbolist ceryanlarının izleri daha silinmemiş olacak ki hasta seslerini duyurmak için böyle törenler yapmak lüzumunu his ediyorlar.

Kendisinin ölümü ile şiiri de unutulan bir şairi yapmacık hareketlerle ayakta tutabilmek için yapılacak ve yapılmakta olan ihtifal vesaire törenler koltuk değneği vazifesini görmekten ileri gidemiyecektir.

YAYINLAR:

J. Roth'dan çev. : Bürhan Arpad, Eyub, ABC Kitpevi Yayını, İstanbul, 1943.

Bürhan Arpad, İnsan dergisinde J. Roth için yazdığı bir yazıda bu Avusturyalı muharrir için «geçen harp sonrası Alman edebiyatının belli başlı mümessillerindendir» diyor. «Eyub» un tercümesi ile de bu muharriri memleketimiz okurlarına tanıtmış oluyor. Eyub 1930 da neşredilmiş. Muharrir ve bu eseri «Modern Roman» devresi dediğimiz devreye giriyor. Bununla beraber, roman çeşidi bakımından Eyub, yeni roman çeşidine pek uymuyor; neşredildiği tarihi bilmeseydik eserin mahiyetine bakarak yeni denecek kadar yakında çıkmış bir roman olduğunu tahmin edemezdik. Eser yapısı itibarile bir romandan ziyade uzun bir hikâyeye benziyor. Karakterlerin adedi az, hadiseler tek bir çizgi üzerine sıralanmış. Böyle olunca, muharririn hikâyenin şahısları üzerinde durması, onların karakterlerini işlemesi beklenir, Roth onu da yapmıyor. «Modern» romanı vasıflandıran teferruatlı, çok cepheli şahsiyet portreleri çizmek işi ile de uğraşmıyor. Bugünün şahıslarında ve onların romanlara akseden örneklerinde görülen çok cephelilik, mudillik, zıtlıklar, müphemlikler bu romanın şahıslarında yok. Muharrir bize bu şahısların aslında basit kimseler olduğunu da göstermiyor; sadece onların üzerinde durmuyor. Biz onları yalnız kabuktan tanıyoruz: Eserin kahramanı Mendel Singer son derece dindar bir yahudidir; büyük oğlu sıhhatli, kuvvetli ve cesurdur, ortanca oğlu zeki, kurnaz, beceriklidir; küçük oğlu, büyüyünce iyileşip iyi yürekli, «hassas» bir kimse olmağa

namzet saralı bir çocuktur; kızı ise daha küçükten kokettir; karısı, çocuklarına düşkün, fedakâr, çalışkan ve beceriklidir. Bütün bu şahısları yalnız bu tek cepheleri ile tanıyoruz. Bunlar, keskin hatlı siluhetlerdir; gördüğümüz kadarını vazıh olarak görüyoruz, fakat daha ötesini, derinliklerini görmüyoruz; onları bütünlüklerinde tanımıyoruz. Bunun için şahıslar hakikî hissini vermiyor, onlarla bir türlü tanışamadığımızı hissediyoruz.

Şahısların üzerinde durmadığına göre muharrir onların dışındaki hadiselerle, cemiyetle mi alâkadardır? Bir sosyal durumu, meseleyi mi bize vermek istiyor? O da değil. Bu tek cepheleri ile verilen karakterler ve onların başından geçenler tek bir gayeye hizmet için eserde yer almıştır: Mendel Singer'in başına felâket getirmek, onun sabır ve tahammülünü imtihan etmek. Bütün şahısların ve hâdiselerin hikmeti vücudu bu olduğu için, hikâyenin kuruluşu, yapısı da uygun olarak sade, basittir, parçalar birbirine sıkı bağlanarak ve hep birden tek istikamette, yan yollara sapmadan en kesif, hikâyenin temposunun en kuvvetli vurduğu noktaya yönelmiştir: dindarlık yegâne ve hâkim şahsiyet vasfı olan Mendel Singer'in dinini inkâr etmesi hâdisesi. Bizce kitabın en kuvvetli ve güzel parçası arka arkaya gelen felâketlerden sonra ihtiyarlığında yapyalnız kalan Mendel Singer'in, nihayet, yegâne desteği olan dinine ve onunla beraber bütün kendi mazisine, kendi şahsiyetine karşı isyanıdır. Ancak bu sayfalarda Mendel Singer'i yalnız bir siluhet olarak değil, yakından, gerçek bir insan olarak tanıyoruz. Fakat kitap maalesef burada eriştiği tempoyu, şiddeti sonuna kadar devam ettiremiyor. Hikâye Holivut filimlerinde alıştığımız bir tarzda bitiyor: mesut bir netice ile. Mendel ailesi Amerikaya hicret ederken arkada saralı hasta olarak bıraktıkları, hayatından ümit kestikleri küçük oğulları bir gün ansızın Mendel Singer'in karşısına iyileşmiş, büyümüş, meşhur ve zengin bir sanatkâr olarak çıkıyor, babasını alıp New-York'un en lüks otellerinden birine götürüyor. Oğlu ile beraber bütün din dünyası da beraber geri dönüyor.

Eserin yegâne güzelliği, bitiş istisna edilirse, hikâyenin yapısında, akışındadır ve yarattığı atmosferin değişik çeşnisindedir. Tercümesi umumiyetinde iyidir; Maarif Vekilliği Tercüme Bürosunun takdirini kazanmıştır. Bürhan Arpad'ın çala kalem tercüme etmediği, eserin üzerinde itina ile çalıştığı görülüyor. Bu yolda çalışmalarına devam ederek bize Garp edebiyatının yeni, ileri eserlerini kendi dilimizde tanıtacağını umuyoruz. **B. S. Boran**

Gelecek sayımızda tahlil edecek eserlerden : Fuat Baymur, İlk Okullarda Türkçe Öğretmeni, 1943.

KÖYÜN İÇİNDEN:

Köy Anlayışında Parçacı Görüşler

Bugün memleketimizde münakaşa edilen, dikkati çeken meselelerin başında gelenlerden biri de «köy kalkınması», «köy davası» diye adlandırılan meseledir. Nüfusunun % 80 den fazlası köylü olan ve ziraati umumiyetle hâlâ geri teknikle yapılan bir memlekette köy davasının en dikkate değer bir mesele haline gelmesi tabiidir. Köylümüzün iktisadî ve sosyal seviyesinin yükselmesini, fedakâr ve gayretli köylülerimizin hayat ve medeniyet nimetlerinden daha fazla faydalanmasını temin etmek, şüphe yok ki, başarmamız gereken işlerin başında gelir. Fakat, herkesin «bir şeyler yapılması» hususunda ittifak ettiği bu köy kalkınması mevzuuna karşı alınan tavırlar muhteliftir:

1. Bir «hayırperver», sosyal yardım zihniyeti ile meseleyi görüş vardır. Köylerde konferans vermek, filim göstermek, arasıra doktor, dişçi yollamakla gereken şeyin yapıldığı zehabıdır. Sadece bu tedbirlerle meselenin halledilemiyeceği pek aşikâr olduğundan bunun üzerinde fazla durmağa değmez.

2. İkincisi, «acil tedbirler» zihniyetidir. Bu zihniyetle hareket edince, mesele parçacı, bölüm börçük bir tarzda ele alınmış oluyor. Köylümüz cahildir; öyle ise okuyup yazanların miktarını çoğaltmak için mektepler açalım; köye marangoz, demirci, nalbant gibi sanatkârlar lâzım, öyle ise çabuk bunları gönderelim; toprak mahsulleri ve hayvancılık sahasında köylümüzü tenvir için ziraat memurlarına veya ziraatçi - öğretmen vasfını taşıyan elemanlara ihtiyaç vardır, hemen bunları yollayalım, ilh. Bu tedbirlerin her biri şüphesiz faydalı ve yapılması gereken işler olmakla beraber bu «acil tedbirler», parça parça yapılmış işler köy kalkınması davamızı kökünden halletmeğe kâfi değildir. Bunlar bir hastalığın ciltteki ârazına mevzii olarak merhem sürmeğe benzer, halbuki asıl kökten tedavi, meseleyi bünye bakımından ele alıp teşhis koymak ve o yol ile halline gitmektir. Köy meselesi ancak umumî içtimaî bünyemiz bakımından, bu yapının diğer kısımları ile ilgili olarak bir bütün halinde elle alındığı takdirde meselenin halline doğru yol alınmış olur.

3. Köy - şehir ikiliği yapan zihniyet. Bugün Garp Avrupası memleketlerinde ve Amerika'da olduğu gibi memleketimizde de şehir - köy arasında ayrılıklar vardır. Bu ayrılıklar, cemiyet bünyesindeki değişmelerin köyde ve şehirde, ziraatta ve sanayide farklı süratte seyretmesinden doğmuştur. Sosyal değişmede bu farklılık, sanayi ve ziraat istihsal şartlarında, köy ve şehir hayatında farklar meydana getirmiştir. Cemiyet yapısı bir bütün olarak ele alınıp tanzim edilerek bu ayrılıklar ve ondan doğan zorluklar ortadan kaldırılmalıdır. Halbuki bizde köy meselesini ele alanlar arasında köyü şehre karşı koyanlar, köyü şehirden, ziraati sanayiden ayırarak mütalea edenler çok görülüyor. Bu köy - şehir ikiliği zihniyeti de iki çeşittir.

A. Bir görüşe göre, şehir kötüdür, bütün sosyal meselelerin mesuliyeti şehir ve şehirlidedir. Köy ise bütün iyi, ahlâki kıymetlerin toplandığı yerdir. Bunun için köyü «bozmamak» lâzımdır. Bu zihniyette olanlarda şehir, sanayi, makine düşmanlığı vardır. Köylerimiz bozuluyor diye feryat ederler. Bunlar gözleri geriye çevrilmiş, bugünün hakikatlerini tanımayan, akıntıya kürek çekmeğe kalkan bir zihniyetin mümessilleridirler. Bu suretle köy - şehir ikiliği yapanlarda, son zamanlarda Avrupada, emperyalist buhranların ve sıkıntıların doğurduğu şartlardan dolayı kendi içine kapanmağa, yani otarşiye, zarurî olarak sürüklenen ve bu sürüklenişle büyük şehirlerde temerküz etmiş endüst-

riden az çok çekilerek köylere dönüşü müdafaa eden ekonomi zihniyetinin tesirini görüyoruz. Bu yabancı tesirden dolayı maalesef bu çeşit bir görüş bizde de hakikî iktisat ilminin son sözü imiş gibi yazılmış ve okutulmuştur.

B. İkinci çeşit şehir - köy ikiliği zihniyeti böyle «köy romantizmi» gütmez, sosyal tekâmül çarkını geriye doğru çevirmeğe kalkışılmaz. Bu görüş, makinenin, ileri tekniğin, yeni kültür müessaselerinin köylerimize girmesine taraftardır. Bunda makine, teknik, sanayi, şehir düşmanlığı yoktur, fakat bu zihniyette olanlar da köylünün bugünkü vaziyetinden «şehir» i mesul tutarlar ve bütün cemiyet yapısını, şehirleri ve köyleri, sanayii ve ziraati ile beraber ele almadan yalnız köy üzerinde durarak, onun üzerinde çalışarak meselenin halledilebileceğini sanırlar. Bu zihniyetin hatası, meseleyi yalnız bir kısmı ile görmesi, umumî cemiyet yapısı meselesi olarak değil, köy ve şehir ikiliği olarak ele almasıdır.

Bütün bu muhtelif vaziyet - alışlardaki hata, parçacı bir görüşten hareket etmekten ve cemiyetlerin gidişindeki bugünkü umumî istikameti kavrayamayıştan ileri geliyor. Köy ve şehir, ziraat ve sanayi aynı iktisadî ve sosyal yapının birbirinden ayrılmaz parçalarıdır. Sanayiimizin ileri şubelerinde makina, elektrik ve buhar kuvveti kullanılırken, şehirlerimizde ve şehirler arasında tren, otobüs, telefon işlerken ziraatimiz kara sapanla, köylerimiz kağnı ile kalamaz.

Sanayiimiz en ileri ilmî bilginin tatbiki ile, rasyonel usullerle istihsalde bulunmak yolunda ilerlerken ziraatimiz nesilden nesile intikal eden amiyane bilgi ve ananevî usullerle gelişemez. Sanayi gittikçe toplu, büyük istihsal birlikleri halinde teşkilâtlanırken ziraat küçük küçük, kifayetsiz işletmeler halinde istihsalini arttıramaz. Gerek sanayi, gerek ziraat esas müşterek prensipler, müşterek iktisadî ve sosyal şartlar üzerinde yükselen ileri bir organizasyonla tanzim edilmek zorundadır.

Köy ve şehir aynı sosyal yapının içinde o yapının parçalarını teşkil ettiklerine göre, köy için bahis mevzuu edilen esas meseleler, biraz ayrı âraz göstermekle beraber şehir için de varittir. Köylerimiz için mektep istiyoruz; şehirlerimizde de yüzlerce mektebe gidemiyen çocuk, çocuğunu mektebe gönderemiyen aile var. Köylerimiz için doktor, dispanser istiyoruz. Şehir halkının yüzde kaçı şehrin sıhhî imkânlarından, hastahanelerinden, dispanserlerinden doktorlarından gereken derecede faydalanıyor? Köylümüz için daha müreffeh, daha kültürlü bir hayat seviyesi istiyoruz. Aynı şey şehirler halkının büyük bir kısmı için de doğru değil mi? Şehir düşmanlığı yapanların hınçla işaret ettiği gibi, şehirde sefalet, çürüm, hastalık yuvaları olan mahalleler, mıntakalar var. Hem bu mıntakalar en zengin garp memleketlerinin en muhteşem şehirlerinde de vardır. Hattâ şehrin fakiri köyün fakirinden de daha zor bir durumdadır. Yalnız, şehir düşmanlığı yapanlar bu hâdiselerden «şehir»i mesul tutuyorlar, sanki bilinmez ne sebepten şehir denilen bir varlık bunları yaratıyormuş gibi... Yahut da köyle şehir insanı arasında bir mahiyet farkı varmış gibi... Sanki şehir insanı aslında, tab'an kötü, köylü ise yine tab'an iyi... Şehir ve köy insanı ikiliği bir başka tarzda da kendini gösteriyor: köy ve köylü anlaşılmaz birer muamma imiş gibi ortaya sürülüyor; köyün ruhunu anlamak, köylünün ruhunun derinliklerine inmek lüzumu ve bunu yapabilmenin zorluğu, hattâ bir şehirli bir münevver için hemen hemen imkânsızlığı ileri sürülüyor. Halbuki meseleyi böyle mistik bir hale getirmek, onu bir çıkmaza saptırmak, halledilemez bir hale getirmektir. Köy ve şehir insanı fıtrî tabiatları itibarile aynı insandır; köy insanı, şehir insanı diye iki ayrı çeşit insan yoktur; köy ve şehir insanlarının şahsiyetlerinde, itiyatlarında, görüşlerinde görülen farklar köy ve şehir hayatının, muhit şart-

larının şahsiyetin teşekkülünde oynadığı tayin edici rolden dolayıdır. Köylerimizde mevcut sosyal şartların ışığında tetkik edildiği takdirde, köy insanımızın fikirlerinde, görüşlerinde, sanat, din, ahlâk kıymetlerinde, itiyatlarında, anlaşılamıyacak, izah edilemiyecek bir şey yoktur. Değişen şehir ve köy hayat şartları ile beraber şehir ve köy insanımız da değişecektir. Bir nesil evvel köyden kasabaya, şehire gelip yerleşenlerin şehirde doğup yetişen çocukları şehirli ailelerin çocuklarından farklı değildir. Hattâ olgun çağda, şahsiyeti köy şartları altında teşekkül ettikten sonra şehire gelip yerleşenler bile zamanla değişiyorlar ve eski şahsiyet vasıflarını kaybedip yeni vasıflar edinmeğe başlıyorlar.

Köy ve şehir insanı arasındaki farklar, köy ve şehirde görülen meseleler, bir sosyal organizasyon meselesidir ki belirtilerini köyde de gösteriyor, şehirde de... Şehirler daha ileri tekniğin, istihsalin, kültür müesseselerinin toplandığı merkezler olduğu için şehirler sureta, bir bütün olarak köyden daha müreffeh görünürler, halbuki şehirlerin refahı umumiyetle muayyen bir zümre veya zümrelerin refahıdır, alelıtlak şehirlilerin değil... Bugün bizden çok daha zengin Garp memleketlerinde bile en korkunç sefalet manzaraları ziraî mıntakalarda değil, nüfusu milyonları aşan dev şehirlerde görülür. İstismar eden, vurguncularıyla, istifçileriyle ilh.. yalnız şehir değildir; köyün de yerine göre ağası, mürahabacısı, eski devirlerde milletzimi, vazifesinin verdiği salâhiyeti kendi hususî menfaatleri için kullanan bir muhtarı veya yeni türemiş bir bakkalı, zengin bir zorbası bulunabilir. Zengin ve fakir, istismar eden ve edilen şehirde de vardır, köyde de...

Fakat biz bu satırlarla şehrin müdafaasını yapıyor değiliz. Bilâkis köyle şehirde müşterek olan meselelere işaret ediyoruz ve bunlar birbirinden ayrılamaz, ayrı olarak halledilemez, diyoruz. Bugün şehirden ziyade köy meseleleri üzerinde duruyorsak, bunun sebebi nüfusumuzun ekseriyetinin köylü oluşu ve köylerimizin ekseriyetin geri bir seviyede bulunuşudur.

Gerçeğe uygun bir köy anlayışında dikkat edilmesi icap eden ikinci mühim nokta şudur: bir cemiyetin teknik seviyesi, iktisadî organizasyonu, terbiye sistemi, sıhhî teşkilâtı, örfleri, âdetleri, kanunları, din, ahlâk, sanat kıymetleri birbirleriyle bağlı olarak bir bütün yapı teşkil ederler. Onun için köy kalkınması meselesinin halline parça parça alınan ve şimdi pek tabiî olarak zarurî olan «acil tedbirler» yolu ile değil, fakat etraflı, her koldan ilerliyen, ahenkatr bir surette sistemleştirilmiş bir plânla gitmek gerektir. Kendi başına bir mektep meselesi, bir «köye zenaatkâr temin etmek» meselesi yoktur. Bütün müteferrik ve müşahhas meseleler topyekûn cemiyet bünyesinin tekâmülüne bağlıdır ve bütüncü bir görüş ve planla ele alındığı takdirde hem köy, hem şehir için halledilebilir.

Köydeki hadiseleri müşahede, tetkik ve tahlil ederken de bu bütüncü görüşten hareket etmek zarureti vardır. Bu, çok mühim metodolojik bir noktadır. Aksi takdirde ne kadar köy görsek, ne kadar hâdise müşahede etsek elde edeceğimiz bir «müşahedeler, hadiseler yığını» olmaktan ileri gitmez; bu bize ancak fotograf makinesi gibi mihanikî tasvirler verir. İlmî bilginin gayesi hadiseler arasındaki münasebetleri belirtmek ve bu münasebetlerin umumî formüllerini bulmak, bu suretle hadiselerin «niçin» ve «nasıl» ını izah etmektir. Bu çeşit izahın gayesi de tasvirî bilgi bolluğunu çoğaltmak değil, fakat bu bilgiye dayanarak aksiyona geçebilmek, hadiseleri kontrol altına alabilmek, erişmek istediğimiz gayelere en verimli yoldan en az zamanda, en az emek sarfı ile varabilmektir. Bunun için yalnız tasvirî mahiyette olan, umumî formüllere varmıyan veya varmak yolunda ilerlemiyen müşahedeler tecessüsümüzü çekebilir, hoşça okunabilir fakat bilgiden beklenen neticeyi vermez. Her köy diğerinden farklı hususiyetler gösterir, diyerek bu hususiyetlere saplan-

mak çıkmaz bir yoldur; tek tek ağaçlara bakmaktan ormanı görememektir. Köylerimizin sosyal durumunu öğrenmek için kırk bin küsur köyü tetkik etmeğe ne lüzum, ne de imkân vardır. Fiziğin ve kimyanın şüphe götürmez gelişmeleri körü körüne namütenahi vakalar toplayarak bunların her birinin ayrı bir tahlilini yaparak meydana gelmiş değildir. Prensipler, formüller umumîdir, bunların müşahhasta tezahürü tenevvü (variation) gösterir. İşte mesele, müşahhasın müşahedesinden bazı tipik halleri alarak formüllere varabilmek, sonra bu formülleri yeni müşahhas hâdiselerin tahliline tatbik edebilmektir. Bu sayfalarda, köylerimizde olup bitenleri, bu bütüncü görüşten hareket ederek, hâdiseleri cemiyet bünyesine bağlıyarak inceliyeceğiz.

Milletimizin büyük çoğunluğunu teşkil eden, vazifelerin, külfetlerin büyük yükünü taşıyan köylümüz bize yaşamamız için zarurî olan nimetleri ve yüksek ileri bir kültür için zarurî olan halis sanat temlerini veriyor. Okumuşlar, aydınlar da onlara toptan refaha kavuşma şartlarını temin etmezlerse, sanat temlerini büyük saant terkipleri halinde vermezlerse onlara borçlarını ödememiş olurlar. Hakikî aydının fonksiyonu, bir ağaç altında bağdağ kuruş romantik ve cıvık bir uygunculuk, yarenlik yapmak değildir.

Adımlar

Adımlar'ın Okuyucu Sayfası:

Adımlar, bugünün hayat ve sanat gidişini yakından takip ederek okuyucularına bildirmek için çalışıyor. Daha faydalı olabilmek için, Adımlar'da ele alınan mevzulara okuyucularımızın kendi hayat tecrübelerinden, bilgilerinden katacakları gerçekleri, düşünceleri de öğrenmek ve okuyucu sayfamızda yaymak istiyoruz. Yazılar hakkındaki mütalâalarınızı, Adımlar'da ele alınmasını arzu ettiğiniz mevzuları «Okuyucu Sayfası» na bildiriniz.

25 Kuruş

Alâeddin Kıral Basımevi - Ankara (4373)